

اظهارنظر کارشناسی درباره: ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۰۰۴
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۶/۱۱

عنوان گزارش:
اظهارنظر کارشناسی درباره:
ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع
دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

نوع گزارش: طرح و لایحه ■، نظارتی □، راهبردی □

نام دفتر:
مطالعات فرهنگ و آموزش

تهیه و تدوین کنندگان:
امیرحسین اسکندری (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)،
سوسن چراغچی (کارشناس حقوقی حوزه میراث فرهنگی)

ناظران علمی:
موسی بیات، سعید شفیعا

مدیر مطالعه:
امیرحسین اسکندری

اظهارنظرکننده داخل مرکز:
فهیمه غفرانی (دفتر مطالعات مدیریت)

اظهارنظرکنندگان خارج از مرکز:
عبدالحسین و کیلی فرد (چهره ماندگار حوزه میراث فرهنگی)، مهرنوش فولادی (کارشناس حقوقی
حوزه میراث فرهنگی)، مسعود کافی (کارشناس حوزه میراث فرهنگی)، سیاوش صابری کاخکی
(کارشناس حوزه میراث فرهنگی) و کارگروه بررسی لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت
میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

همکار:
یحیی مزروعی ابیانه (دفتر مطالعات حقوقی)

صفحه آرا:
سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:
شیوا امین اسکندری

تاریخ شروع مطالعه:
۱۴۰۲/۱۱/۱۵

واژه‌های کلیدی:

۱. لایحه اهداف و وظایف
۲. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۳. وظایف میراث فرهنگی

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۸
۲. شرح کلیات ماده (۴) لایحه.....	۹
۳. اظهارنظر کارشناسی در مورد احکام حوزه میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه.....	۱۰
۳-۱. احکام میراث فرهنگی.....	۱۰
۳-۲. تحلیل احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه.....	۲۳
۴. پیشنهادهای الحاقی به بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه.....	۲۳
۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای.....	۲۹
منابع و مأخذ.....	۳۱

فهرست جداول

جدول ۱. پیشنهاد الحاقی به بند «۴۱» ماده (۴).....	۲۵
جدول ۲. اظهارنظر در مورد احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه.....	۳۰

فهرست شکل

شکل ۱. نمودار پراکندگی احکام ماده (۴) به تفکیک حوزه‌های فعالیت.....	۹
---	---

اظهار نظر کارشناسی درباره: ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

چکیده

تصویب لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در راستای فعال‌سازی ظرفیت‌های لازم برای تقسیم وظایف تخصصی و ارزیابی و نظارت‌پذیری عملکرد به حساب می‌آید. از این رو مطابق با تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۲۴ مقرر شد که دولت تغییرات در شرح وظایف وزاره تخانه جدید را ظرف مدت حداکثر یک سال به مجلس شورای اسلامی ارسال کند.

تحلیل‌های انجام شده در مورد وظایف موضوع ماده (۴) لایحه حاکی از آن است که ضعف حقوقی در نگارش احکام پیشنهادی، اختلاط، عدم فصل‌بندی و به هم ریختگی احکام، عدم توجه به برخی موضوع‌های مهم و روز حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مانند مسئولیت مدنی و اجتماعی مردم در حفاظت از میراث فرهنگی، عدم توجه دقیق به اصل هشتمادوسوم قانون اساسی و عدم توازن میان بندهای پیشنهادی سه حوزه تخصصی با یکدیگر، تصویب این لایحه را در مجلس شورای اسلامی با چالش روبه‌رو خواهد کرد.

ماده (۴) این لایحه دربردارنده وظایف و اختیارات این دستگاه با ۵۷ بند و ۱۷ تبصره است. بررسی این ۵۷ بند نشان می‌دهد که ۲۰ بند مرتبط با میراث فرهنگی، ۶ بند در حوزه گردشگری، ۳ بند در حوزه صنایع دستی و ۲۸ بند به صورت مشترک تدوین شده است. به همین جهت در سلسله گزارش‌هایی، احکام ماده (۴) لایحه با تأکید بر حوزه‌های مذکور مورد بررسی قرار خواهد گرفت و متناسب با آن اصلاحات، الحاقات و نظرهای کارشناسی ارائه می‌شود. در ادامه احکام ماده (۴) لایحه با موضوع میراث فرهنگی مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. بررسی‌ها نشان می‌دهد ۸۰ درصد از کل احکام بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه نیازمند بازبینی و اصلاح است. ۱۰ درصد از احکام این بخش ادغام و ۱۰ درصد نیز حذف شدند.

مسئله اصلی

این گزارش به بررسی احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با موضوع وظایف و اختیارات وزارتخانه مذکور اختصاص دارد. به دلیل لزوم تعیین وظایف و اختیارات دستگاه مربوطه، کلیات احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه مورد تأیید است. اما جزئیات آن نیازمند بازنگری و اصلاح است. مواردی همچون عدم تفکیک میان حوزه‌های فعالیت وزارتخانه و لزوم تقویت احکام از دلایل اصلی این اصلاحات است.

نقاط قوت و ضعف طرح و لایحه

- بی‌نظمی، اختلاط و عدم فصل‌بندی احکام ماده (۴) لایحه، موجب تشویش و گمراهی دستگاه‌های نظارتی خواهد شد.
- برخی احکام موجود در ماده (۴) لایحه دارای ایرادهای اساسی شکلی و ماهوی است. از جمله این احکام در حوزه میراث فرهنگی می‌توان به بند «۱۰» با موضوع تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد یا بند «۳۲» با موضوع ثبت و عرصه و حریم بناها اشاره کرد.
- عدم توازن میان بندهای پیشنهادی در سه حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مشهود است. به نحوی که پراکندگی احکام حوزه میراث فرهنگی ۳۵ درصد، گردشگری ۱۰/۵ درصد، صنایع دستی ۵/۳ درصد و بندهای مشترک ۴۹/۲ درصد از کل احکام ماده (۴) لایحه است.
- عدم شفاف‌سازی و فقدان حل مسائل مربوط به اصل (۸۳) قانون اساسی در بند «۱۰» ماده (۴) با موضوع تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد با الحاق عباراتی به لایحه برطرف خواهد شد.
- احکام مشابه و قابل ادغام، مانند بندهای «۳۲» و «۳۳» ماده (۴) با موضوع ثبت و عرصه و حریم بناها، نیازمند بازبینی اساسی است.
- احکام ماده (۴) در نسبت با موضوع‌ها و اقتضائات جدید هر یک از حوزه‌های تخصصی، به‌روزرسانی نشده است. موارد مهمی مانند تشویق مردم به مشارکت در امور حفاظت از میراث فرهنگی، میراث زیر آب در بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه مورد توجه قرار نگرفته است که باید در قبال آن احکامی الحاق شود.

پیشنهاد‌های مرکز پژوهش‌ها

- ایجاد ترتیب و ترکیب متناسب با وظایف و اختیارات مطرح شده در بندهای ماده (۴) لایحه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی از جمله اصلاحات اساسی گزارش حاضر است. به نحوی که مفاد ماده (۴) لایحه در چهار فصل مجزا طبقه‌بندی شد. این فصول عبارت‌اند از: الف) میراث فرهنگی، ب) گردشگری، ج) صنایع دستی، د) بین بخشی.
- ۸۰ درصد از احکام حوزه میراث فرهنگی مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت. ۱۰ درصد از احکام این بخش ادغام و ۱۰ درصد حذف شدند.
- بندهای «۱۰» با موضوع تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد، «۲۴» با موضوع شناسایی، مستندسازی و ... میراث فرهنگی و طبیعی کشور و «۴۱» با موضوع خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی از مهم‌ترین احکام اصلاحی بودند.
- احکام مشابه مانند بندهای «۳۲» و «۳۳» با موضوع ثبت و عرصه و حریم بناها با یکدیگر ادغام شدند.
- بند «۴۵» با موضوع اعطای گواهی مصونیت به آثار فرهنگی - تاریخی وارده به کشور از جمله احکام حذفی بود.
- موضوع‌هایی همچون مسئولیت مدنی مردم در قبال میراث فرهنگی، جرائم حوزه میراث فرهنگی و ... از جمله الحاقات کلیدی به بخش میراث فرهنگی هستند.

۱. مقدمه

تدوین و تصویب لوایح با موضوع اهداف، وظایف و اختیارات دستگاه‌ها به منظور ایجاد جایگاه قانونی، نظارت‌پذیری، ارزیابی عملکرد و جلوگیری از تعارض و تداخل ممکن در قلمرو صلاحیت بین دستگاه‌ها صورت می‌گیرد. بنابراین تصویب لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، در راستای ظرفیت‌سازی برای نظارت‌پذیری بر فعالیت‌های آتی وزارتخانه مزبور است.

قطعاً اقتضائات جدید حوزه میراث فرهنگی، روزآمدسازی اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور (مصوب ۱۳۶۷) را ضروری می‌کند. این موضوع در مورد قوانین حوزه‌های گردشگری و صنایع دستی نیز صدق می‌کند. از جمله این اقتضائات؛ تعارضات بین دستگاهی، غیرکارآمد بودن استمرار فعالیت‌های وزارتخانه براساس ساختار سازمان سابق، بروز مسائل جدید در سه حوزه تخصصی، توجه به بخش خصوصی و... است [۴].

در همین راستا ماده واحد قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در ۲۴ تیرماه سال ۱۳۹۸ [۱] مصوب شد. مقرر شد تا سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، با تمام اختیارات و وظایف و بدون توسعه تشکیلات و افزایش نیروی انسانی به «وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی» تبدیل شود.^۱ شایان توجه است که مطابق ماده واحد فوق‌الذکر، قوانین قبلی سه حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی منسوخ نشده‌اند؛ بلکه باید در مواردی که این قوانین، پاسخگوی ضرورت‌ها و اقتضائات و مفاهیم جدید سه حوزه نیستند، تغییراتی به‌عنوان شرح وظایف وزارت به مجلس پیشنهاد شود.^۲

با وجود تصریح در تبصره «۲» ماده واحد قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸، مبنی بر تکلیف دولت به ارائه تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید (حداکثر ظرف مدت یک سال برای تصویب به مجلس شورای اسلامی)، لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با تأخیری حدوداً سه‌ساله^۳ در تاریخ ۱۴۰۲/۰۲/۱۰ به صورت یک شوری با شماره ثبت ۸۸۸، براساس تکلیف در تبصره مذکور، در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد.

۱. به موجب قوانین و مقررات و در مواردی که مغایر شرع نباشد، با رعایت بند «د» ماده (۹۲) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۰۷/۰۸ [۲] و بند «الف» ماده (۲۸) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ [۳]، این تغییر صورت پذیرفت. الزام قانونی تغییر در شرح وظایف دستگاه نیز در تبصره «۲» قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۲۴ تعیین، و مقرر شد جهت تصویب، ظرف مدت حداکثر یک سال به مجلس شورای اسلامی ارسال شود.

۲. در اثبات این ادعا می‌توان به تبصره «۲» ماده واحد قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸، اشاره کرد که در ابتدای آن تأکید شده است: «شرح وظایف این وزارتخانه مطابق قوانین مورد عمل سازمان مذکور خواهد بود» و در ادامه تبصره آمده است: «دولت موظف است تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید را حداکثر ظرف مدت یک سال برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه کند». بدین ترتیب، تغییرات مورد نظر تبصره تنها در مواردی لازم دانسته شده که پاسخگوی ضرورت‌ها و مفاهیم جدید حوزه‌های تخصصی و به‌ویژه موضوعات پدید آمده پس از تصویب قانون اهداف، وظایف و اختیارات وزارتخانه باشد. بنابراین به‌استناد تبصره «۲» ماده واحد فوق‌الذکر، مواد قانون اساسنامه سازمان سابق منسوخ نشده و همچنان قابل استناد است.

۳. مطابق تبصره «۲» قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۲۴، وزارتخانه مکلف بود ظرف مدت حداکثر یک سال تغییرات در شرح وظایف را به مجلس شورای اسلامی ارسال کند. اما این مهم در سال ۱۳۹۹ اتفاق نیفتاد و با تأخیری حدوداً سه‌ساله به مجلس شورای اسلامی ارائه شد.

۲. شرح کلیات ماده (۴) لایحه

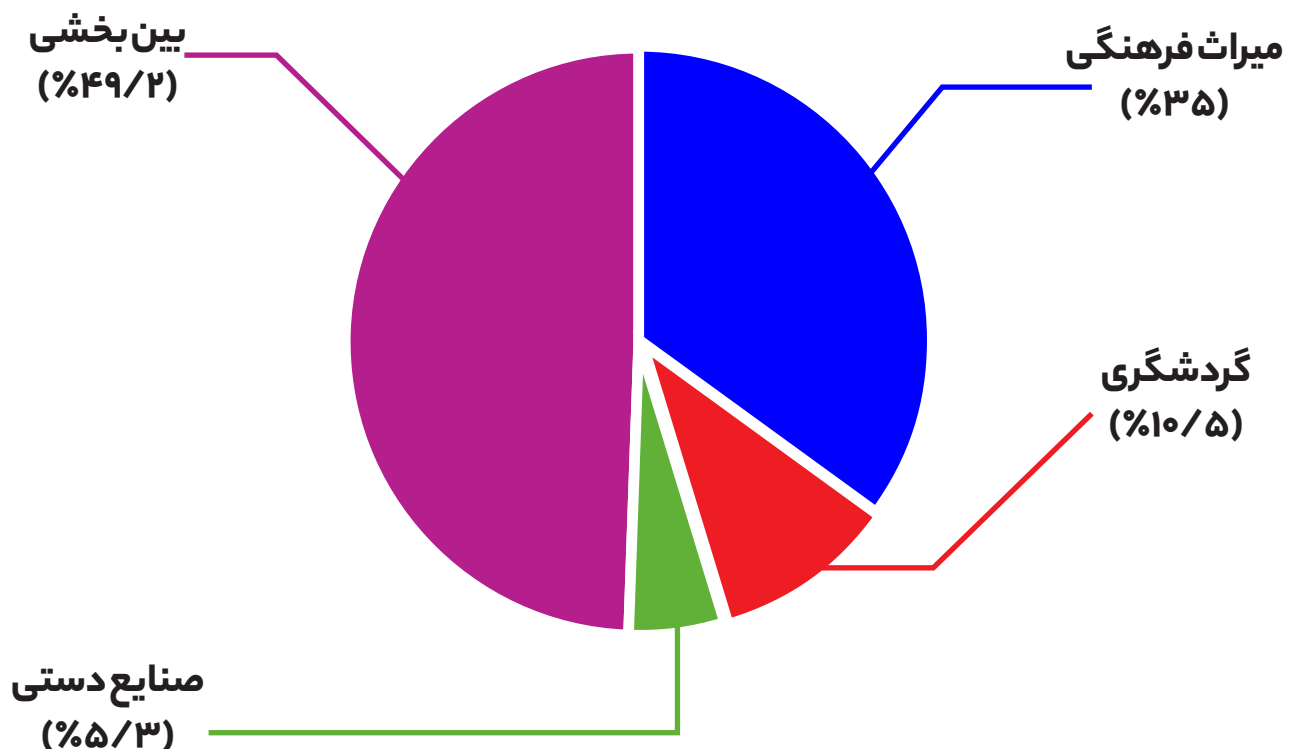

لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در ۱۰ ماده تدوین شده است. ماده (۳)، اهداف این وزارت را تشریح کرده و ماده (۴) با ۵۷ بند و ۱۷ تبصره، به تشریح وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی پرداخته است. وظایف و اختیارات وزارتخانه (ماده (۴)) در راستای سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران تدوین شده و تحقق اهداف تعیین شده در ماده (۳) را مدنظر دارد.

سلسله گزارش‌های^۱ پیش رو، با بررسی دقیق احکام ماده (۴) لایحه، کاستی‌ها و یا موارد ابهام و سکوت را شناسایی و تشریح کرده و موضوع‌های تکمیلی را پیشنهاد می‌کند.^۲

تدوین اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، اجرای برنامه‌های تبلیغاتی در جهت معرفی جاذبه‌های کشور، جلب حمایت و هدایت سرمایه‌گذاران، ثبت میراث فرهنگی ناملموس، میراث طبیعی و آثار ملموس (منقول و غیرمنقول)، تدوین ضوابط و استانداردهای آموزش حرفه‌ای شاغلان، آموزش و شناساندن ارزش‌های میراثی کشور، صدور مجوز برگزاری رویدادها، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های مرتبط، فراهم آوردن بستر مناسب برای آشنایی مردم با حفاظت از میراث کشور و... از جمله مهم‌ترین موضوع‌هایی است که در احکام ماده (۴) لایحه مورد اشاره قرار گرفته‌اند. نمودار ذیل میزان پراکندگی احکام ماده (۴) به تفکیک حوزه‌های فعالیت را نشان می‌دهد.

شکل ۱. نمودار پراکندگی احکام ماده (۴) به تفکیک حوزه‌های فعالیت

مأخذ: نگارندگان.

۱. گفتنی است به دلیل تعداد بالای احکام ماده (۴) لایحه و ایجاد انسجام و انضباط ذهنی و فصل‌بندی حوزه‌های تخصصی، ارائه سلسله گزارش‌هایی در این باره در دستور کار قرار خواهد گرفت. به همین جهت ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در چهار گزارش و با موضوع‌های: ۱. احکام حوزه میراث فرهنگی، ۲. احکام حوزه گردشگری، ۳. احکام حوزه صنایع دستی و ۴. احکام مشترک میان سه حوزه تخصصی؛ مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.
۲. در این گزارش به بررسی احکام حوزه میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه پرداخته شده است.

مطابق نمودار شکل ۱، میزان پراکندگی احکام مرتبط با حوزه میراث فرهنگی ۳۵ درصد، گردشگری ۱۰/۵ درصد، صنایع دستی ۵/۳ درصد و بین‌بخشی ۴۹/۲ درصد^۱ از کل احکام است.

بررسی پراکندگی مفاد ماده (۴) لایحه، نمودی از تمرکز تدوین‌کنندگان لایحه بر حوزه میراث فرهنگی است.^۲ به همین جهت، خلأ و کاستی احکام مرتبط با گردشگری و صنایع دستی و عدم پوشش موضوع‌های مهم و مختلف در دو حوزه یادشده به چشم می‌خورد. از طرفی تشابه و تکرار برخی بندها در حوزه میراث فرهنگی (مانند مشابهت بندهای «۲۷» و «۲۸» با موضوع پژوهش‌ها و کاوش‌های میراث فرهنگی و مشابهت بندهای «۳۲» و «۳۳» با موضوع ثبت و عرصه و حریم بناها) در افزایش درصد این حوزه بی‌تأثیر نبوده است.

همچنین درصد بالای بندهای مشترک بین هر سه حوزه تخصصی نشان از توجه گردآورندگان لایحه به ادغام آنها بوده است. در حالی که به‌زعم کارشناسان مربوطه، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کوچک‌ترین وفاقی میان حوزه‌های یادشده در عمل و اجرا ندارد و همکاری مناسبی در این زمینه صورت نمی‌گیرد.^۳ به بیان دیگر، ارائه احکام مشترک میان سه حوزه تخصصی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، به معنای همکاری معاونت‌های تخصصی وزارتخانه در میدان و عمل نبوده و این مهم مستلزم اقدام‌های تکمیلی و عملیاتی است. از این‌رو مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارش‌هایی به تحلیل لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و ارائه نظرهای کارشناسی می‌پردازد. در این گزارش احکام حوزه میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

۳. اظهار نظر کارشناسی در مورد احکام حوزه میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه

بررسی احکام ماده (۴) نشان داد که می‌توان مفاد آن را در چهار فصل مجزا با موضوع‌های میراث فرهنگی، گردشگری، صنایع دستی و احکام بین‌بخشی (۱) میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی؛ ۲) میراث فرهنگی و صنایع دستی؛ ۳) میراث فرهنگی و گردشگری؛ ۴) گردشگری و صنایع دستی) طبقه‌بندی کرد. در هر یک از فصل‌ها، علاوه بر متن لایحه، متن اصلاحی و نظرهای کارشناسی و دلایل اصلاح احکام آورده شده است. همچنین در برخی موارد، خلأهای نگارشی و حقوقی متن لایحه مورد توجه واقع شده و درباره آنها اظهار نظر کارشناسی انجام شده است.^۴

۳-۱. احکام میراث فرهنگی

با مطالعه احکام ماده (۴) لایحه مشخص شد که ۲۰ بند با موضوع میراث فرهنگی (معادل ۳۵ درصد از کل احکام) وجود دارد. در ادامه مفاد مربوط به حوزه میراث فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. منظور از عبارت بین‌بخشی، احکام مشترک میان سه حوزه تخصصی است. پراکندگی احکام بین‌بخشی به تفکیک عبارت است از: احکام مشترک بین سه حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ۳۸/۶ درصد، احکام مشترک میراث فرهنگی و صنایع دستی ۷ درصد، احکام مشترک میراث فرهنگی و گردشگری ۱/۸ درصد و احکام مشترک گردشگری و صنایع دستی ۱/۸ درصد است. این نکته حائز اهمیت است که الزاماً نباید انتظار داشت تفکیک مساوی میان حوزه‌ها رخ دهد. اما اختلاف صورت گرفته نشان از توجه به حوزه میراث فرهنگی و عدم توجه به حوزه‌های گردشگری و صنایع دستی است. برای مثال در بخش گردشگری، به تکلیفی مانند بن سفر کارکنان دولت، موضوع ماده (۲۵) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۰، اشاره نشده است. ۲. مصاحبه با کارشناسان حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در تاریخ ۱۴۰۲/۱۰/۰۲. ۳. گفتنی است مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در نامه شماره ۱۶۲۰۰/۱۳۴۹۰-۸۲ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۰۵ در خواست ارسال پیشنهادهای اصلاحی و یا الحاقی از وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی را ایراد نمود. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیز در نامه ۱۴۰۲/۲/۰۸۶۱ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۸، پیشنهادهای خود را ارسال کرد.

اظهار نظر کارشناسی درباره:
ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع
دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۱۰	تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد موضوع اصل هشتادوسوم قانون اساسی. تبصره- ضوابط نحوه تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد موضوع این بند، به تصویب شورای عالی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی می‌رسد.	تشخیص مصادیق نفایس ملی با مشارکت نهادهای دولتی و عمومی غیردولتی مرتبط و اشخاص خصوصی ذی ربط با نظارت و تأیید نهایی مجلس شورای اسلامی مطابق با اصل هشتادوسوم قانون اساسی. تبصره: وزارت در امر شناسایی و تعیین نفایس ملی به شرح این بند، مجاز به دریافت نظرات کارشناسی و کمک فنی از اشخاص و نهادهای متخصص داخلی و بین‌المللی بدون حق رأی می‌باشد.

اظهار نظر کارشناسی: تشخیص و تعیین نفایس امری تخصصی و در عین حال ملی و فراتر از حوزه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. لذا مستلزم مشارکت همه نهادهای مرتبط و اشخاص خصوصی صاحب نظر می‌باشد. همچنین مطابق اصل هشتادوسوم، نظارت و تأیید نهایی بر عهده مجلس شورای اسلامی است. با توجه به ظرفیت علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور و نهادهای بین‌المللی ذی ربط، طی یک تبصره پیشنهاد می‌شود وزارت، «مجاز به» بهره‌برداری از این ظرفیت برای کمک به تشخیص نفایس شود.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۱۱	اجازه بهره‌برداری از اموال و بناهای تاریخی غیرنفیس و غیرمنحصر به فرد در اختیار وزارت برای مدت معین در قالب انعقاد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی در چهارچوب قوانین و مقررات.	صدور مجوز بهره‌برداری از اموال و بناهای تاریخی غیرنفیس و غیرمنحصر به فرد در اختیار وزارت، برای مدت معین در قالب انعقاد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی، توسط صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی که ضوابط بهره‌برداری و نظارت بر آن، سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد.

اظهار نظر کارشناسی: با استناد به بند «ز» ماده (۱۱۴) قانون برنامه چهارم توسعه که به تشکیل صندوق اشاره دارد و ماده (۸) قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶، لازم است تا مجوز بهره‌برداری در چارچوب صندوق به‌عنوان مؤسسه تخصصی و وابسته به وزارتخانه صادر شود.^۳

۱. ماده (۱۱۴) - دولت موظف است به منظور اهتمام ملی در شناسایی، حفاظت، پژوهش، مرمت، احیا، بهره‌برداری و معرفی میراث فرهنگی کشور و ارتقای توان گردشگری، تولید ثروت و اشتغالزایی و مبادلات فرهنگی در کشور اقدامات زیر را در طول برنامه چهارم به انجام برساند:

«ز» - به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری اجازه داده می‌شود به منظور اعطای مجوز کاربری و بهره‌برداری مناسب از بناها و اماکن تاریخی قابل احیاء با استفاده از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی، صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی را ایجاد نماید. بناها و اماکن تاریخی قابل احیاء به استثنای نفایس (اموال) ملی به تشخیص سازمان مذکور از شمول ماده (۱۱۵) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱ خارج است. اساسنامه این صندوق به پیشنهاد سازمان فوق به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

۲. ماده (۸) - به منظور حمایت، توسعه و ترویج صنایع دستی و تشویق و تکريم هنرمندان، پیشکسوتان و فعالان بخش صنایع دستی و فرش دستباف، عنوان «صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» (موجود) به «صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» اصلاح می‌گردد. منابع صندوق از محل بخش‌های تسهیلات صندوق کارآفرینی امید (مهر امام رضا (ع)) و کمک‌های بخش دولتی و غیردولتی و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های صندوق پس از درج در بودجه سنواتی و گردش خزانه تأمین می‌شود. همچنین دولت (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری) می‌تواند سی درصد (۳۰٪) از درآمدهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری را به جهت تقویت منابع این صندوق اختصاص دهد. اساسنامه صندوق ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این قانون با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

۳. جهت کسب اطلاعات بیشتر به گزارش «گزارش نظارتی بر صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی (۱): جایگاه‌شناسی و تحولات تقنینی» مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به شماره مسلسل ۱۹۶۰۴ مراجعه نمایند.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۲۳	شناسایی و در اختیار گرفتن اموالی که دارای ارزش‌های فرهنگی – تاریخی بوده و جزو میراث فرهنگی محسوب می‌گردد که توسط دستگاه‌های مسئول مطابق قوانین و مقررات ضبط شده است. تبصره – دادگاه‌ها، گمرکات، نیروهای نظامی، امنیتی و انتظامی و دستگاه‌های نظیر آنها که به‌نحوی نسبت به ضبط اموال اقدام می‌نمایند موظف به در اختیار قرار دادن اموالی که دارای ارزش فرهنگی و تاریخی و جزو میراث فرهنگی می‌باشد به وزارت هستند.	شناسایی و تحویل گرفتن اموالی که دارای ارزش‌های فرهنگی – تاریخی بوده و میراث فرهنگی محسوب می‌شود و نیز آثار فاخر صنایع دستی و همچنین اشیای تقلبی موضوع ماده (۶۶۵) مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۵۷۳۱ که دستگاه‌های مسئول و ضابطان قضایی ضبط کرده‌اند. تبصره – دادگاه‌ها، گمرکات، نیروهای نظامی امنیتی و انتظامی و سایر دستگاه‌هایی که به‌نحوی نسبت به ضبط و یا تصرف اموال اقدام می‌نمایند، مکلفند اموال ضبط‌شده مورد نظر در این بند را پس از صدور رأی و تعیین تکلیف پرونده به وزارت تحویل دهند.

اظهار نظر کارشناسی: این بند با کمی تغییرات ویرایشی، تکرار بند «۹» ماده (۳) قانون اساسنامه میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷ است. با

توجه به اینکه وظیفه صنایع دستی بعد از تصویب این قانون، به‌عهده وزارت قرار داده شد، این موضوع نیز به این بند اضافه می‌شود. همچنین با توجه به تبصره «۳» قانون الحاق یک ماده به‌عنوان ماده (۵۶۶) مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، اشیای تقلبی نیز موضوع جرائم میراث فرهنگی بوده و به نفع وزارت، ضبط می‌شود. لذا این موضوع نیز به این بند اضافه شد.

در ماده (۲) لایحه به تعریف برخی اصطلاحات پرداخته شده است. از جمله این اصطلاحات، آثار فاخر صنایع دستی است؛ اما آثار فاخر صنایع دستی تعریف شده در ماده (۲) لایحه ناقص بوده و در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با شماره مسلسل ۱۹۱۸۵^۳ مورد بررسی قرار گرفت. پس از مطالعات کارشناسی، تعریف از آثار فاخر صنایع دستی ارائه شد که در همین گزارش نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. اثر فاخر صنایع دستی: «اثری است که به‌واسطه دارا بودن یکی از ویژگی‌های مرغوبیت یا خاص بودن مواد اولیه ساخت، فن اجرای ساخت، شهرت خالق اثر و محصول نهایی، منحصر به فرد بودن آن محرز باشد».

۱. ماده (۳) - وظایف سازمان.

و وظایف سازمان در زمینه میراث فرهنگی که شامل پژوهش، نظارت، حفظ و احیاء و معرفی است به قرار زیر می‌باشد:

۹ - شناسایی و در اختیار گرفتن کلیه اموالی که دارای ارزش‌های فرهنگی - تاریخی بوده و جزء میراث فرهنگی محسوب می‌گردد و توسط دستگاه‌های مسئول ضبط شده است. تبصره - کلیه دادگاه‌ها، گمرکات، نیروهای انتظامی و دستگاه‌های دولتی نظیر آنها که به‌نحوی نسبت به ضبط اموال اقدام می‌نمایند موظف به در اختیار قرار دادن اموالی که دارای ارزش فرهنگی - تاریخی می‌باشد به سازمان میراث فرهنگی هستند.

۲. ماده واحده - متن زیر به‌عنوان ماده (۵۶۶) مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ الحاق می‌گردد:

ماده (۵۶۶) مکرر - هر کس نمونه تقلبی آثار فرهنگی - تاریخی اعم از ایرانی و خارجی را به‌جای اثر اصلی بسازد یا آن را به قصد عرضه، قاچاق یا فروش، معرفی، حمل یا نگهداری کند یا با آگاهی از تقلبی بودن اثر خریداری کند به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی معادل نصف ارزش اثر اصلی یا اخذ نظر کارشناس از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری محکوم می‌شود.

تبصره - نمونه تقلبی به اشیایی اطلاق می‌گردد که در دوره معاصر ساخته شده و از حیث نقوش، خطوط، شکل، جنس، اندازه، حجم و وزن شبیه آثار فرهنگی - تاریخی اصیل بوده یا بدون آنکه نمونه اصلی وجود داشته باشد به‌عنوان اثر فرهنگی - تاریخی اصیل معرفی شود و علامتی از سوی سازنده یا سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای تشخیص از اصل، بر روی آن حک نشده باشد.

تبصره «۲» - چنانچه شیء تقلبی نمونه اصلی نداشته باشد، ارزش آن به فرض وجود توسط کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تعیین می‌شود.

تبصره «۳» - اشیاء مکشوفه موضوع این ماده به نفع سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ضبط می‌گردد. حکم این تبصره شامل اشیایی که قبل از لازم‌الاجرا شدن این قانون ضبط شده نیز می‌گردد.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ ۱۳۸۸/۰۳/۲۶ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۸/۰۴/۰۸ به تأیید شورای نگهبان رسید.

۳. عنوان گزارش: اظهار نظر کارشناسی درباره مواد (۱)، (۲) و (۳) «لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی».

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۲۴	شناسایی، حمایت، مستندسازی، پژوهش، کاوش‌های باستان‌شناسی، حفاظت، مرمت، احیا و معرفی میراث فرهنگی و طبیعی کشور و مشترک در حوزه فرهنگ و تمدن ایرانی.	شناسایی، مستندسازی، پژوهش، حمایت، حراست، حفاظت، مرمت، احیا و معرفی آثار میراث فرهنگی ملموس و مصادیق ناملموس و میراث طبیعی ایران. تبصره «۱»- حمایت و کمک به انجام موضوعات این بند در حدود اعتبارات و امکانات در اختیار حوزه فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی. تبصره «۲»- در خصوص تکالیف مربوط به میراث طبیعی، این بند نافی وظایف و اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور نیست.

اظهار نظر کارشناسی: به دلیل انسجام و انضباط ذهنی، جای گذاری واژگان با توجه به فرایند حفاظت از میراث فرهنگی بازنگری شد. واژه‌های

شناسایی، مستندسازی و پژوهش با یکدیگر و سپس واژه‌های حمایت، حراست و غیره آورده شدند. طبق اصطلاحات رایج در حوزه میراث فرهنگی؛ حفاظت و مرمت در خصوص میراث فرهنگی ملموس و حراست یا صیانت یا پاسداری در خصوص میراث فرهنگی ناملموس استفاده می‌شود. گفتنی است واژه حراست با استناد به کنوانسیون حراست از میراث فرهنگی ناملموس مصوب ۱۳۸۴ به کار گرفته شده است. بنابراین کلمه حراست در کنار حمایت و حفاظت و مرمت قرار شد تا حوزه میراث ناملموس نیز مشمول این بند شود. واژه آثار با استناد به بند «ه» ماده (۱۱۴) قانون برنامه چهارم توسعه کشور استخراج شده است (توضیحات کامل در بند بعد آمده است). واژه مصادیق نیز برای میراث فرهنگی ناملموس به کار می‌رود. مرجع قانونی این موضوع نیز آیین‌نامه اجرایی قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حراست از میراث فرهنگی ناملموس مصوب ۱۳۸۷ است.

تبصره ۱- موارد مذکور در این بند شامل حمایت، حفاظت، مستندسازی و غیره در کشور ایران، تکلیف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. اما وظایف مربوط به میراث فرهنگی و طبیعی مشترک در حوزه فرهنگ و تمدن ایران (خارج از قلمرو سرزمینی ایران)، اول نیازمند همکاری کشورهای محل وقوع آثار بوده و دوم اینکه مستلزم وجود اعتبارات و امکانات فنی بسیار گسترده است. لذا ایجاد چنین تکلیفی برای وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در عمل قابل انجام نیست یا صرفاً به‌طور محدود و در حدود اعتبارات و امکانات و ظرفیت‌های موجود، امکان پذیر است. گفتنی است بند «ه» ماده (۱۱۴) قانون برنامه چهارم توسعه کشور نیز «شناسایی و حمایت از آثار فرهنگی - تاریخی حوزه فرهنگی ایران موجود در کشورهای همسایه و منطقه به‌عنوان میراث فرهنگی مشترک» را به‌عنوان وظیفه دولت در نظر گرفته بود. در ضمن واژه کمک بار معنایی تعهد و تکلیف برای وزارت را ندارد؛ به همین جهت واژه حمایت نیز استفاده شد. مرجع استفاده از واژه حمایت، بند «ه» ماده (۱۱۴) قانون برنامه چهارم توسعه کشور است که در بند قبل بررسی شد.

تکالیف بیان شده در قسمت اول حکم (شناسایی، مستندسازی، پژوهش، حمایت، حراست، حفاظت، مرمت، احیا و معرفی) در خصوص موارد داخلی صدق می‌کند؛ اما تعریف چنین تکالیفی در حوزه تمدنی، به‌صورت مستقل و در عمل برای وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی امکان ندارد. از این رو، به‌منظور پرهیز از ایجاد تکلیف در این زمینه برای وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، عبارت «در حدود اعتبارات، امکانات و ظرفیت‌های موجود» به بند اضافه شد.

۱. گفتنی است این تبصره رانمی توان الحاقی به حساب آورد. چراکه موضوع آن در همین بند «۲۴» ذکر شده است. در واقع بند «۲۴» اصلاح شد به نحوی که یک تبصره از دل آن استخراج گردید.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۲۵	انجام اقدامات پیشگیرانه به منظور جلوگیری از سرقت تعرض و تجاوز به میراث فرهنگی و میراث طبیعی و فعالیت‌هایی نظیر تخریب بناهای تاریخی حفاری غیرمجاز جابه‌جایی (داخل و خارج از کشور)، قاچاق خرید و فروش غیرمجاز اشیای عتیقه و محموله‌های تاریخی.	برنامه‌ریزی و انجام اقدامات آموزشی و آگاه‌سازی عمومی، نظارت و پایش و تجهیز موزه‌ها، اماکن فرهنگی - تاریخی، تپه‌ها، محوطه‌های باستان‌شناسی ^۱ و همچنین محوطه‌های میراث طبیعی، جهت پیشگیری از تخلقات و جرائم حوزه میراث فرهنگی و میراث طبیعی با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور.

اظهار نظر کارشناسی: از آنجاکه جرائم مذکور در این بند شامل سرقت، تعرض و تجاوز و غیره، تنها بخشی از جرائم میراث فرهنگی را تشکیل می‌دهند؛ لذا عبارت کلی «جرائم میراث فرهنگی» جایگزین عبارات مندرج در این بند شد. ضمناً نمونه‌هایی از اقدام‌های پیشگیرانه نیز قید شد. شایان ذکر است که در حوزه میراث طبیعی، هنوز جرم‌انگاری‌های لازم صورت نگرفته است. در این باره، پیشنهاد لازم در تبصره «۳» بند «۳۰» آورده شده است.^۲

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۲۷	صدور انحصاری مجوز مطالعات میدانی و کاوش‌های باستان‌شناسی.	ادغام با بند «۲۸»، با موضوع انجام پژوهش‌های حوزه میراث فرهنگی

اظهار نظر کارشناسی: به دلیل مشابهت، با بند «۲۸» ادغام و حذف شد.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۳۰	ثابت میراث فرهنگی و میراث طبیعی اعم از ملموس منقول و غیرمنقول و ناملموس که از نظر فرهنگی - تاریخی یا شئون ملی، واجد ارزش و اهمیت می‌باشند؛ صرف‌نظر از تاریخ ایجاد یا پیدایش آن در فهرست آثار جهانی، ملی و فهرست‌های ذی‌ربط. تبصره «۱» - احکام ثابت ملی آثار تاریخی - فرهنگی و طبیعی در روزنامه رسمی جهت اطلاع عموم آگهی می‌شود. تبصره «۲» - مجموعه‌های شاخص ثبت‌شده میراث فرهنگی ملی و جهانی می‌تواند در قالب پایگاه‌های میراث فرهنگی و گردشگری با رعایت قوانین مربوط اداره شوند. تبصره «۳» - میراث طبیعی و آثار ثبت شده در فهرست‌های ذی‌ربط مشمول مقررات فصل (نهم) کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) می‌باشند. تبصره «۴» - فرایند و ضوابط ثبت و تشخیص موارد مذکور در این بند ظرف شش ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب شورای عالی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی می‌رسد.	شناسایی و ثبت مصادیق میراث فرهنگی اعم از ملموس، منقول و غیرمنقول و ناملموس که از نظر فرهنگی - تاریخی دارای ارزش و اهمیت می‌باشند یا مصادیق دارای شئون ملی صرف‌نظر از تاریخ ایجاد یا پیدایش آنها، در فهرست آثار ملی، موضوع بند «۶» ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷ و انجام همه اقدامات مربوط به ثبت این مصادیق در فهرست‌های جهانی، و همچنین منظره‌های فرهنگی و مصادیق میراث طبیعی با مشارکت سازمان حفاظت محیط‌زیست و سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط. تبصره ۱ - وزارت مکلف است ثبت آثار میراث فرهنگی ملموس و مصادیق ناملموس و میراث طبیعی در فهرست‌های داخلی و جهانی را از طریق درج در روزنامه رسمی به اطلاع عموم برساند. تبصره ۲ - مجموعه‌های شاخص ثبت‌شده میراث فرهنگی ملی و جهانی با رعایت حقوق مالکانه، به تشخیص وزارت و تصویب هیئت وزیران تحت نظارت وزارت اداره شده و در بودجه‌های سنواتی توسط سازمان برنامه و بودجه تخصیص اعتبار خواهند شد. تبصره ۳ - وزارت مکلف است با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور، لایحه قانون میراث طبیعی ایران را ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت‌وزیران برساند. ^۳ تبصره ۴ - وزارت مکلف است با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور، فرایند و ضوابط شناسایی و ثبت آثار موضوع این بند و تبصره‌های آن را شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون در قالب لایحه دولت به مجلس شورای اسلامی ارائه کند.

۱. منشور بین‌المللی مدیریت میراث باستان‌شناسی مصوب ۱۹۹۰ ایکوموس (شورای بین‌المللی ابنیه و محوطه‌ها) محوطه‌های باستان‌شناسی را تعریف کرده است. جهت کسب اطلاعات بیشتر می‌توانید به شماره‌های ۳۱ و ۳۲ نشریه اثر، ترجمه خانم سوسن چراغچی، در پرتال جامع علوم انسانی مراجعه کنید.
۲. جهت کسب اطلاعات بیشتر به گزارش «ارائه بسته تقنینی جامع میراث طبیعی ایران» مرکز پژوهش‌های مجلس با شماره مسلسل ۱۹۵۶۵ مراجعه شود.

اظهار نظر کارشناسی: شناسایی، مقدمه و لازمه ثبت^۱ بوده و در زمره وظایف وزارت است؛ لذا به این بند افزوده شد.

همچنین عنوان «فهرست‌های ذی‌ربط» از بند «۶»^۲ ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی استفاده شده است؛ لذا به این ماده صریحاً اشاره شد. به علاوه ثبت مصادیق میراث طبیعی و منظرهای فرهنگی نیز از وظایف وزارت است؛ لذا ثبت این موارد نیز به بند مذکور اضافه شد. در ضمن ثبت مصادیق میراث طبیعی با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط انجام می‌شود؛ لذا مشارکت این دستگاه‌ها نیز به بند افزوده شد.

تبصره «۱» - اصطلاح فهرست‌های ذی‌ربط تنها در قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی مصوب ۱۳۶۷ و برخی دستورالعمل‌های^۳ داخلی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مورد اشاره قرار گرفته است. اما عناوین این فهرست‌های ذی‌ربط به صورت قانونی، هنوز تعریف نشده است. به همین جهت لازم است، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اقدام‌های لازم را برای ایجاد ظرفیت تقنین توسط مجلس شورای اسلامی در دستور کار قرار دهد. همچنین از آنجا که اطلاع‌رسانی عمومی نیز به عنوان بخشی از تکلیف معرفی بر عهده وزارتخانه است، اقدام به درج ثبت مصادیق در روزنامه رسمی جهت آگاهی عمومی نیز به عنوان تکلیف تصریح شد. همچنین با حذف واژه «گردشگری» از این تبصره بر ساختار مناسب و متناسب پایگاه‌های میراث فرهنگی تأکید شد.

تبصره «۲» - تشخیص ضرورت ایجاد پایگاه‌های میراث فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها طبق رویه موجود، به عهده وزارت بوده است. لذا تشخیص و نظارت، با حذف واژه «می‌تواند» در تبصره «۲» تصریح شد.

تبصره «۳» - میراث طبیعی یکی از موضوعات مهم مرتبط با فرهنگ و محیط زیست است. همچنین با توجه به ارتباط آن با میراث فرهنگی خصوصاً میراث فرهنگی ناملموس با موضوع هویت ملی گره خورده است. این در حالی است که میراث طبیعی آن طور که شایسته است مورد توجه واقع نشده و دلیل اصلی آن فقدان قانون برای این حوزه است. [۵]

شایان ذکر است مقررات موجود در فصل نهم کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، کفایت لازم را برای حمایت از حوزه میراث طبیعی ندارد. همچنین باید شیوه‌های حفاظت از میراث طبیعی و جایگاه هریک از دستگاه‌های اجرایی نیز تبیین شود. به همین منظور در تبصره «۳» بند «۳۰» لایحه، پیشنهاد قانون میراث طبیعی داده شد تا این خلأ مرتفع شود.

تبصره «۴» - اصطلاح تخصصی «شناسایی» جایگزین اصطلاح «تشخیص» شد. شناسایی اثر، مقدم بر ثبت آن است. به همین دلیل واژه شناسایی پیش از واژه ثبت ذکر گردید. همچنین منظور از آثار دارای ارزش، نفایس نیست که این موضوع در متن تبصره «۴» تصریح گردید.

گفتنی است تفویض اختیار به شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری مغایر اصل هشتم و پنجم قانون اساسی است. بنابراین پیشنهاد ارسال لایحه فرایند و ضوابط شناسایی و ثبت آثار از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی جایگزین شد. گفتنی است فرایند و ضوابط شناسایی و ثبت میراث طبیعی، در پیش نویس قانون جامع میراث طبیعی (موضوع تبصره «۳») مشخص می‌شود. بنابراین موضوع میراث طبیعی از شمول تبصره «۴» خارج می‌شود.

۱. گفتنی است نظام طبقه‌بندی و ارزشگذاری میراث جهانی در قانون الحاق ایران به کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان مصوب ۱۹۷۲ میلادی یونسکو مطرح شده است.

۲. بند «۶» - ثبت آثار ارزشمند منقول و غیرمنقول فرهنگی - تاریخی کشور در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذی‌ربط.

۳. دستورالعمل داخلی تعیین آثار واجد ارزش فرهنگی و تاریخی مورخ ۱۳۹۸/۰۹/۰۴ وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی.

پیشنهاد اصلاحی	حکم	بند
<p>وزارت موظف است فرایند و ضوابط بهره‌برداری، نگهداری، حفاظت، مرمت و حراست آثار ثبت شده در اختیار بخش خصوصی و نیز دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶، نیروهای مسلح، نظامی، انتظامی و امنیتی و دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم تصریح یا ذکر نام است با رعایت حقوق مالکانه مردم، شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون در قالب لایحه جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت‌وزیران برساند.</p>	<p>تهیه و تدوین، تصویب و ابلاغ دستورالعمل‌های مورد نیاز برای نحوه بهره‌برداری، نگهداری، حفاظت، کاوش‌های میدانی، مرمت و نظارت بر آثار ثبت شده‌ای که در اختیار بخش خصوصی دستگاه‌های اجرایی نهادهای عمومی و انقلابی نیروهای مسلح، انتظامی، امنیتی و دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم تصریح یا ذکر نام است.</p>	۳۱

اظهار نظر کارشناسی: به منظور انسجام و انضباط در نگارش بند «۳۱»، چیدمان ضوابط آثار ثبت شده اصلاح شد. واژه حراست نیز به‌عنوان واژه تخصصی برای میراث فرهنگی ناملموس افزوده شد. همچنین به جای تکرار نام دستگاه‌های مورد نظر و به جهت اختصار، به ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶ استناد شد.

پیشنهاد اصلاحی	حکم	بند
<p>تعیین و ابلاغ محدوده‌های عرصه و حریم بناها، مجموعه بناها، اماکن، تپه‌ها و محوطه‌های باستان‌شناسی و بافت‌های تاریخی شهری و روستایی، منظرهای فرهنگی و سایر آثار ثبت‌شده در فهرست‌های داخلی و جهانی و تعیین و ابلاغ محدوده‌های عرصه و حریم مصادیق میراث طبیعی ثبت‌شده در فهرست‌های داخلی و جهانی ابلاغ ضوابط عمومی و اختصاصی حفاظت و حراست از ارزش‌ها، کالبد و منظر این محدوده‌ها و در صورت لزوم تدوین ضوابط خاص معماری و شهرسازی در محدوده‌های مربوط با مشارکت وزارت راه و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و وزارت جهاد کشاورزی از طریق تصویب توسط هیئت‌وزیران با رعایت حقوق مالکانه مردم و حقوق عمومی و ارائه لایحه به مجلس شورای اسلامی</p> <p>تبصره «۱»- تعیین و تدوین ضوابط عرصه و حریم آثار طبیعی ثبت‌شده با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور.</p> <p>تبصره «۲»- کلیه مراجع قانونی صدور مجوز و یا پروانه واگذاری، ساخت، بهره‌برداری، اکتشاف معادن و فعالیت‌های مشابه، مکلفند قبل از صدور هرگونه مجوز در محدوده‌های اعلام شده موضوع این بند، ضوابط حفاظتی و وضعیت فرهنگی - تاریخی و میراث طبیعی آنها را از وزارت استعلام نموده و پس از اخذ موافقت نهایی وزارت، نسبت به صدور مجوز اقدام نمایند.</p>	<p>ثبت بناهای تاریخی و تعیین و ابلاغ محدوده‌های عرصه و حریم آثار حریم آنها و تعیین و ابلاغ محدوده‌های عرصه و حریم آثار تاریخی - فرهنگی و طبیعی ثبت‌شده و ابلاغ ضوابط عمومی و اختصاصی حفاظت و میانیت از ارزش‌ها، کالبد و منظر فرهنگی این محدوده‌ها و در صورت لزوم تدوین ضوابط خاص معماری و شهرسازی در محدوده‌های مربوط با همکاری سایر مراجع ذی‌ربط.</p> <p>تبصره «۱»- در مورد عرصه و حریم آثار طبیعی ثبت‌شده ضوابط با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست یا سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور حسب مورد تهیه می‌شود.</p> <p>تبصره «۲»- همه مراجع قانونی صدور مجوز، واگذاری، ساخت، بهره‌برداری و صدور پروانه‌ها مکلفند قبل از صدور هرگونه مجوز در محدوده‌های اعلام شده، مراتب بلامانع بودن صدور مجوز را از وزارت استعلام نمایند.</p>	۳۲

اظهار نظر کارشناسی: با توجه به اینکه موضوع ثبت آثار در بند «۳۰» قید شده است، واژه ثبت از بند «۳۲» حذف شد تا مختص به تعیین و ابلاغ

محدوده‌ها و ضوابط عرصه و حریم آثار باشد.

به منظور ایجاد انسجام و انضباط در احکام ماده (۴) لایحه و نیز با توجه به اسناد بالادستی همچون فصل نهم کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی در حوزه میراث فرهنگی مصوب ۱۳۷۵، شایسته است که موضوع حریم بعد از موضوع ثبت قید شود. به عنوان مثال در ماده (۵۵۸) از قانون مذکور به موضوع ثبت اشاره شده و سپس در ماده (۵۶۰) همان قانون، موضوع حریم مورد توجه قرار می‌گیرد. بنابراین بند «۳۲» با بند «۳۱» جابه‌جا می‌شود. به منظور ارائه فهرست دقیق تر از آثار تاریخی، عناوین «بناها، مجموعه بناها، اماکن، محوطه‌ها و بافت‌های تاریخی شهری و روستایی، منظرهای فرهنگی و سایر آثار ثبت شده در فهرست‌های داخلی و جهانی» قید شد.

از آنجاکه فهرست داخلی می‌تواند شامل فهرست آثار ملی و همچنین فهرست‌های ذی‌ربط (توضیح داده شده در بند «۳۰») باشد، لذا جهت اختصار از عنوان کلی فهرست‌های داخلی استفاده شد.

در تبصره «۱»، به منظور پرهیز از هرگونه ابهام در خصوص اقدام مورد نیاز، عبارت دقیق «تعیین و تدوین ضوابط» قید شد. همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، واژه مشارکت بار معنایی حقوقی بالاتری دارد. به همین دلیل واژه مشارکت جایگزین واژه همکاری شد.

کلمه «یا» از تبصره «۱» حذف شد. دلیل این امر، مکلف کردن تمامی دستگاه‌های مربوطه به مشارکت در تعیین و تدوین ضوابط یادشده است. همچنین از آنجاکه امکان دارد موضوع میراث طبیعی به جز سازمان‌های نام برده به مراجع ذی‌ربط دیگری نیز مرتبط باشد، عبارت سایر مراجع ذی‌ربط افزوده شد.

به تبصره «۲»، اکتشاف معادن نیز اضافه شد و همچنین تصریح گردید که مراجع قانونی ذی‌ربط، علاوه بر استعمال نظر از وزارت، مکلفند پس از اخذ موافقت نهایی وزارت، نسبت به صدور مجوز اقدام کنند.

اصطلاح «ضوابط حفاظتی» با استناد به بخشنامه «ضرورت استعمال از سازمان میراث فرهنگی کشور قبل از آغاز عملیات اجرایی طرح‌های عمرانی مصوب ۱۳۸۲/۰۷/۰۹ هیئت وزیران»، به تبصره «۲» افزوده شد. هدف از این بخشنامه، حفاظت از میراث فرهنگی کشور، جلوگیری از تأخیر در اجرای طرح‌های عمرانی و پرهیز از بروز اختلاف و پیگرد قضایی به لحاظ قوانین ناظر به میراث فرهنگی کشور است. به همین منظور همه دستگاه‌های اجرایی مکلف می‌شوند قبل از آغاز عملیات عمرانی، ضوابط حفاظتی آثار فرهنگی - تاریخی موجود در محدوده طرح عمرانی راز سازمان میراث فرهنگی کشور استعمال و براساس آن اقدام کنند.

اصطلاح «وضعیت فرهنگی - تاریخی» با استناد به دستورالعمل‌های^۱ داخلی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استفاده شد. در واقع هرگونه عملیات مربوط به فعالیت‌های عمرانی، اکتشاف معادن و غیره مستلزم اخذ نظر نهایی وزارت برای اجرای عملیات است؛ چراکه ممکن است در محل انجام فعالیت عمرانی، بافت فرهنگی - تاریخی وجود داشته باشد. همچنین مطالعه پیشینی و اخذ وضعیت فرهنگی - تاریخی، جهت اطمینان خاطر و جلوگیری از حوادث غیر مترقبه برای مواردی است که ممکن است شناسایی نشده باشند.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۳۳	تعیین محدوده بافت‌های تاریخی - فرهنگی، شهری و روستایی و ابلاغ ضوابط حفاظتی در جهت حفظ هویت، اصالت، پیوستگی و ارزش‌های آنها.	حذف بند «۳۳» به علت مشابهت با بند «۳۲» با موضوع عرصه و حریم بناها.

اظهار نظر کارشناسی: به دلیل مشابهت، با بند «۳۲» ادغام و حذف شد.

۱. شیوه‌نامه پاسخگویی به استعلامات حریم آثار ملی، ابلاغی معاونت میراث فرهنگی کشور به شماره ۹۹۳۵۰/۴۳۸۴۲ مورخ ۹۹۳۵۰/۸/۲۶ مورخ ۱۳۹۹/۰۸/۲۶.

پیشنهاد اصلاحی	حکم	بند
اظهار نظر و موافقت در خصوص کلیه طرح‌های آمایش، هادی، عمرانی جامع و تفصیلی در رابطه با محوطه‌ها، بافت‌ها، اماکن فرهنگی – تاریخی ثبت‌شده در فهرست آثار ملی و فهرست جهانی و همچنین محوطه‌های میراث طبیعی با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور و حریم تأسیسات گردشگری ^۱ .	اظهار نظر در خصوص کلیه طرح‌های آمایش، هادی عمرانی جامع و تفصیلی در رابطه با مناطق تاریخی فرهنگی.	۳۴

اظهار نظر کارشناسی: با توجه به پراکندگی و کثرت آثار در سرزمین پهناور ایران، شناسایی و تعیین مواردی همچون محوطه‌ها و غیره کل کشور امکان‌پذیر نیست. اما در خصوص آثار و مصادیقی که ثبت شده‌اند (شناسایی و تعیین شده‌اند) توان اظهار نظر از سوی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی وجود دارد. علاوه بر اظهار نظر، لازم است «موافقت» وزارت نیز به عنوان مرجع تخصصی ذی‌ربط اخذ شود. گفتنی است اصطلاح «موافقت» در این حکم، به منزله موافقت نهایی نیست؛ بنابراین این موضوع در بند «۳۴» تصریح شد. همچنین به جهت کامل شدن وظایف وزارتخانه، محوطه‌های میراث طبیعی و حریم تأسیسات گردشگری نیز به موارد موجود در بند «۳۴» افزوده شد. بنابراین بند حاضر، به بخش میراث فرهنگی و گردشگری منتقل می‌شود.

پیشنهاد اصلاحی	حکم	بند
تهیه و ابلاغ استانداردها و آیین‌نامه‌های متناظر با مقررات ملی ساختمان برای محدوده‌های بافت‌ها، اماکن و بناهای تاریخی – فرهنگی ثبت‌شده در فهرست آثار ملی با مشارکت وزارت راه و شهرسازی و وزارت کشور.	تهیه و ابلاغ استانداردها و آیین‌نامه‌های متناظر با مقررات ملی ساختمان برای محدوده‌های بافت‌ها، اماکن و بناهای تاریخی – فرهنگی ثبت‌شده در فهرست آثار ملی با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط.	۳۶

اظهار نظر کارشناسی: موضوع اصلی این حکم مورد تأیید است. مقررات ملی ساختمان درباره بافت‌های تاریخی و فرهنگی به منظور حفظ و صیانت از ارزش‌های معماری و فرهنگی این مناطق تدوین می‌شوند. این مقررات با تأکید بر رعایت اصول مرمت و بازسازی به مهندسان و معماران کمک می‌کند تا ضمن حفظ هویت تاریخی بناها، استانداردهای ایمنی و کیفیت را نیز رعایت کنند. در این راستا، توجه به مصالح بومی و روش‌های سنتی در بازسازی و نگهداری از بافت‌های تاریخی، از جمله مواردی است که باید به آن توجه کرد. تنها اصلاح این حکم، با توجه به اصل هفتاد و پنجم^۱ قانون اساسی و تصریح در ذکر نام دستگاه‌های همکار صورت گرفت.

پیشنهاد اصلاحی	حکم	بند
پیشنهاد ^۱ ایجاد و توسعه موزه‌ها توسط سایر دستگاه‌های اجرایی و یا بخش خصوصی با نظارت علمی، فنی و حمایت‌های کارشناسی و اعمال حفاظت‌های پیشگیرانه با تمهیداتی مانند ایجاد مخازن امن برای انتقال و نگهداری اموال در مواقع بحران، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های تخصصی اموال فرهنگی – تاریخی تحت پوشش و در اختیار بخش خصوصی، دستگاه‌های اجرایی و دستگاه‌هایی که شمول قانون نسبت به آنها مستلزم تصریح یا ذکر نام است.	فنی و حمایت‌های کارشناسی از ایجاد و توسعه موزه‌ها و اعمال حفاظت‌های پیشگیرانه، مخازن امن، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های تخصصی اموال فرهنگی – تاریخی تحت پوشش و در اختیار بخش خصوصی، دستگاه‌های اجرایی و دستگاه‌هایی که شمول قانون نسبت به آنها مستلزم تصریح یا ذکر نام است.	۳۹

۱. بند «۳۴» تا پیش از اصلاح، ذیل حوزه میراث فرهنگی تعریف می‌شد. اما پس از افزوده شدن عبارت «حریم‌های تأسیسات گردشگری»، در بخش میراث فرهنگی و گردشگری تعریف می‌شود.
 ۲. اصل ۵۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.
 ۳. به نظر می‌رسد مقصود این بند حمایت از ایجاد موزه‌ها توسط سایر دستگاه‌های اجرایی و یا بخش خصوصی است؛ زیرا در صورتی که ایجاد موزه توسط خود وزارت مدنظر بوده باشد، نیازی به حمایت و نظارت علمی و فنی نیست؛ چون خود وزارت را آسانجام می‌دهد. در این صورت شایسته است وزارت اختیار داشته باشد که علاوه بر حمایت‌های مورد نظر، پیشنهاد ایجاد موزه را نیز به این نهادها و یا اشخاص ارائه دهد. در ضمن تکلیف ایجاد موزه‌های تخصصی توسط وزارت در بند «۲۸» قید شده است.

اظهار نظر کارشناسی: علاوه بر نظارت، امکان پیشنهاد ایجاد و توسعه موزه‌ها از جانب وزارت به سایر مراجع و یا بخش خصوصی نیز اضافه شد. همچنین به انجام حفاظت‌های پیشگیرانه مانند استفاده از مخازن امن در مواقع بحران نیز اشاره شده است.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۰	تشخیص و تعیین اموال فرهنگی تاریخی و هنری واجد ارزش تاریخی منقول مجاز برای تجارت و صدور پروانه خرید و فروش و نظارت بر برگزاری حراج‌ها و نقل و انتقال این اموال در چهارچوب قوانین و مقررات مربوط. تبصره- حکم موضوع این بند مربوط به داخل کشور بوده و خروج اموال مجاز مورد اشاره تابع قوانین مربوط می‌باشد.	وزارت مکلف به تشخیص و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی و هنری منقول مجاز و تدوین و ابلاغ عمومی ضوابط مربوط به تجارت و صدور پروانه خرید و فروش، نظارت بر برگزاری حراج‌ها و نقل و انتقال این اموال با رعایت حقوق مالکانه مردم است که فرایند و ضوابط آن بایستی شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون در قالب لایحه، جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت وزیران برسد و حداکثر یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، از طریق درج در روزنامه رسمی اعلام شود. تبصره- حکم موضوع این بند مربوط به داخل کشور بوده و خروج اموال موضوع این بند، حسب مورد، تابع قوانین مربوط است.

اظهار نظر کارشناسی: حذف عبارت «واجد ارزش تاریخی» به دلیل فقدان پشتوانه قانونی و عدم تصریح در فصل نهم کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ صورت گرفت. مشخص نشدن تعریف عبارت مذکور، ابهام در متن لایحه و عدم اجرای آن را (پس از تصویب) منجر خواهد شد. گفتنی است توضیح و شرح اموال منقول با استناد به قانون مدنی، در آیین نامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲ آورده شده است. تدوین و ابلاغ عمومی ضوابط تجارت و صدور پروانه خرید و فروش و نظارت بر برگزاری حراج‌ها و نقل و انتقال این اموال نیز به عنوان تکلیف وزارت افزوده شد. طبق رویه عملی قبلی این اقدام صورت می‌گیرد و تصریح در این بند صرفاً به جهت تأکید قانونی است. تبصره - با توجه به نفاست برخی از اموال موضوع این بند، خروج این اموال از کشور می‌باید تابع قوانین مربوط از جمله اصل هشتادوسوم قانون اساسی باشد.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۱	صدور مجوز ورود و خروج موقت اشیای واجد ارزش فرهنگی - تاریخی در چهارچوب قوانین و مقررات مرتبط. تبصره- خروج موقت اشیای فرهنگی- تاریخی و هنری واجد ارزش تاریخی و جزو نفایس ملی و منحصر به فرد از مرزهای بین‌المللی کشور پس از تأیید وزارت، منوط به اخذ مجوز از هیئت وزیران می‌باشد.	صدور مجوز ورود و خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی و هنری دولتی و غیردولتی غیرنفیس از کشور، به منظور برگزاری نمایشگاه یا نمایش موقت در موزه‌های خارجی و فعالیت‌های مشابه، به مدت حداکثر چهار ماه، با اخذ مجوز از هیئت وزیران و نظارت بر عملیات مذکور و منوط به فرایند و ضوابطی است که شش ماه پس از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون در قالب لایحه جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. تبصره ۱- خروج دائم اموال فرهنگی- تاریخی و هنری غیرنفیس دولتی و غیردولتی و نیز نفایس ملی دولتی (موضوع اصل هشتادوسوم قانون اساسی) و غیردولتی و خروج موقت و دائم اموال فرهنگی- تاریخی و هنری منحصر به فرد دولتی (موضوع اصل هشتادوسوم قانون اساسی) و غیردولتی، از کشور مطلقاً ممنوع است.

اظهار نظر کارشناسی: گفتنی است اموال فرهنگی - تاریخی کشور به دو دسته دولتی و غیردولتی تقسیم می‌شود. بنابراین این موضوع در بند و تبصره‌های پیشنهادی آن (در بخش الحاقیه)، تصریح شد. همچنین هدف خروج موقت از کشور یعنی برگزاری نمایشگاه یا نمایش موقت در موزه‌های خارجی و غیره ضمن تأکید بر نظارت وزارت بر این عملیات، در این بند تصریح شد. دلیل افزودن این مطلب تعیین چارچوب لازم در امر خروج اموال کشور است تا به هر منظوری از کشور خارج نشود.

لازم است تا حدود و ثغور زمان خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی و هنری غیرنفیس به منظور جلوگیری از فساد، آسیب‌های احتمالی برای اموال کشور و تمییز دو واژه موقت و دائم مشخص شود. در همین راستا تعیین محدوده زمانی خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی و هنری غیرنفیس نیز در متن تصریح شد. با توجه به بررسی‌های کارشناسی^۱، بازه زمانی چهار ماهه برای انجام فعالیت‌های خروج موقت اموال غیرنفیس، نمایش آنها در نمایشگاه‌های خارجی و انجام مراتب قانونی برای بازگشت به کشور کفایت می‌کند.

در تبصره خروج، دائم همه اموال فرهنگی - تاریخی (غیرنفیس، نفایس ملی و منحصر به فرد دولتی و غیردولتی) از کشور موجب فقر میراث فرهنگی کشور خواهد شد. بنابراین لازم است ممنوعیت خروج دائم همه موارد فوق تصریح شود.

همچنین طبق اصل هشتادوسوم قانون اساسی، نفایس ملی قابل انتقال به غیر نیست مگر با اجازه مجلس شورای اسلامی. بنابراین برای خروج موقت نفایس ملی از کشور به مجوز مجلس شورای اسلامی نیاز است که در تبصره تصریح شد. با توجه به این اصل قانون اساسی ممنوعیت خروج موقت و دائم نفایس منحصر به فرد، برداشت می‌شود. همچنین بررسی مخاطرات و تهدیدهای احتمالی در خارج از مرزهای کشور، از جمله احتمال توقیف اموال،^۲ از جمله موارد قابل بحث است.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۲	حفاظت و صیانت از آثار فرهنگی- تاریخی و حریم آنها.	بند «۲۴» به دلیل مشابهت با بندهای «۲۴» با موضوع شناسایی، حفاظت و مرمت میراث فرهنگی، «۳۱» با موضوع ارائه دستورالعمل نگهداری و حفاظت از آثار ثبت‌شده، «۳۲» با موضوع تعیین عرصه و حریم بناها و «۴۶» با موضوع حفاظت از عرصه و حریم آثار ملی حذف شد. همچنین این حکم با قسمت اهداف لایحه در ماده (۳) نیز مشابهت دارد.

اظهار نظر کارشناسی: پیشنهاد می‌شود بند «۴۲» لایحه حذف شود؛ چراکه نوع نگارش این حکم همچون یک هدف است که با بند «۲»^۳ ماده (۳) لایحه (اهداف) مشابهت پیدا می‌کند. همچنین موضوع آن به صورت پراکنده در بندهای ماده (۴) مستتر است. اساساً هدف از انجام همه عملیات ثبت، تعیین و ابلاغ ضوابط عرصه و حریم، همین حفاظت و حراست است و لذا به نظر می‌رسد نیازی به تکرار نیست.

۱. در جلسه کارشناسی مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۲۶ با حضور کارشناسان مربوطه.
 ۲. در پرونده الواح تخت جمشید، مدعیان علیه جمهوری اسلامی ایران، برای دریافت غرامت خسارات مورد ادعای خود، از مراجع قضایی ذی‌ربط، توقیف اموال فرهنگی تاریخی ایران را درخواست کردند. این تجربه استرداد اموال فرهنگی - تاریخی متعلق به ایران در سایر کشورها را تحت‌الشعاع قرار داده است.
 ۳. حفظ و احیای میراث فرهنگی ملموس و ناملموس، صنایع دستی، هنرهای سنتی و صیانت از میراث طبیعی، توسعه پایدار و جامعه محور گردشگری مبتنی بر ارزش‌های ایرانی - اسلامی و ظرفیت‌های متنوع کشور از جمله میراث فرهنگی تاریخی و طبیعی و صنایع دستی و هنرهای سنتی.

اظهار نظر کارشناسی درباره:
ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع
دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۳	نیروهای یگان حفاظت وزارت در حدود وظایف قانونی خویش و با شرایط مذکور در قانون آیین دادرسی کیفری ضابط خاص قضایی محسوب می‌گردند.	نیروهای یگان حفاظت وزارت، مکلف به حفاظت از بناها، اماکن، بافت‌ها، تپه‌ها و محوطه‌های تاریخی و میراث طبیعی بوده و با شرایط مذکور در قانون آیین دادرسی کیفری ضابط خاص قضایی محسوب می‌گردند.

اظهار نظر کارشناسی: با توجه به عدم یگان حفاظت میراث طبیعی، در این بند، وظیفه حفاظت از میراث طبیعی نیز به شرح وظایف یگان حفاظت وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی افزوده شد.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۴	تملك و خرید اموال منقول و غیرمنقول واجد ارزش فرهنگی تاریخی در موارد ضروری به تشخیص وزارت با رعایت قوانین مربوط.	تملك و خرید اموال منقول و غیرمنقول فرهنگی - تاریخی و حریم آنها و نیز صنایع دستی و آثار هنری فاخر معاصر، از محل منابع دولتی در ردیف بودجه سالیانه و همچنین کمک‌های مالی داخلی و بین‌المللی، هدایا، هبه، حق‌الکشف و جلب مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی. ^۱

اظهار نظر کارشناسی: علاوه بر خود اموال فرهنگی - تاریخی باید حریم آنها نیز تملک شود. به همین جهت، این مهم در بند «۴۴» تصریح شد. عبارت «صنایع دستی و آثار هنری فاخر معاصر» به منظور حمایت از زنجیره ارزش صنایع دستی افزوده شد. همچنین محل تأمین اعتبار خرید و تملک اموال موضوع این بند هم از طریق تخصیص ردیف بودجه سالیانه و هم دریافت کمک‌های داخلی و بین‌المللی مجاز شناخته شد. با توجه به محدودیت بودجه و اعتبارات دولتی، استفاده از ظرفیت دوستداران میراث فرهنگی و آثار هنری و صنایع دستی در سطوح داخلی و خارجی به این بند اضافه شد تا هم عاملی برای تشویق افراد غیردولتی به مشارکت در حفاظت از آثار باشد و هم به وزارت در این زمینه کمک شود.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۵	اعطای گواهی مصونیت از توقیف و ضبط آثار فرهنگی - تاریخی وارده به کشور برای برگزاری نمایشگاه‌های موزه‌ای و اهداف پژوهشی.	با توجه به قانون الحاق ایران به کنوانسیون اتخاذ تدابیر لازم برای ممنوع کردن و جلوگیری از ورود و صدور و انتقال مالکیت غیرقانونی اموال فرهنگی یونسکو مصوب ۱۳۵۳ پیشنهاد می‌شود، بند «۴۵» حذف شود.

۱. این حکم تا قبل از اصلاح ذیل حوزه میراث فرهنگی تعریف می‌شد، اما پس از افزوده شدن عبارت «صنایع دستی و آثار هنری فاخر معاصر» در این بخش جای می‌گیرد.

اظهاری نظر کارشناسی: ورود اموال فرهنگی به هر کشور را می‌توان در دو دسته قانونی و غیرقانونی طبقه‌بندی کرد. موارد غیرقانونی در قالب قاچاق اموال فرهنگی و موارد قانونی در قالب همکاری‌های بین‌المللی و تعاملات میان دولت‌ها صورت می‌گیرد. موضوع جلوگیری از ورود و صدور و انتقال مالکیت غیرقانونی اموال فرهنگی به صورت کنوانسیون (۱۹۷۰ یونسکو) به تصویب شانزدهمین اجلاس هیئت کنفرانس عمومی یونسکو رسیده است.^۱ شایان توجه است که ایران نیز به این کنوانسیون ملحق شده و به رعایت مفاد آن ملزم است. بنابراین اموال متعلق به سایر کشورهای عضو که به صورت غیرقانونی به ایران وارد شوند، لازم است به کشور مبدأ عضو مسترد شوند (جزء «۲» بند «ب» ماده (۷) کنوانسیون).^۲ حتی بدون اینکه کشور مبدأ عضو کنوانسیون باشد، براساس حسن نیت و همکاری سیاسی، اموال به کشور مالک مسترد می‌شوند.

در مورد اموالی که در چارچوب تفاهم‌نامه‌ها و توافق‌نامه‌های همکاری میان وزارت و دستگاه‌های همتای سایر کشورها با دعوت و هماهنگی قبلی و به منظور اهداف نمایشی یا پژوهشی به ایران وارد می‌شوند، دلیلی برای ضبط و توقیف وجود ندارد؛ زیرا قاعداً همه مراحل امنیتی، صدور مجوز و غیره را مراجع ذی‌ربط انجام می‌دهند.

نکته جالب توجه دیگر نگارش بند «۴۵» است. این بند حامل این پیام است که اموال دیگر کشورها در ایران، امنیت کافی را ندارند و تصریح این موضوع در قانون، دوشان نظام جمهوری اسلامی ایران است. بنابراین با توجه به توضیحات داده شده پیشنهاد می‌شود این حکم حذف شود.

بند	حکم	پیشنهاد اصلاحی
۴۶	حفاظت و مبیانت از عرصه و حریم آثار ملی بناها و محوطه‌ها و فهرست‌های ذی‌ربط و در صورت لزوم تملک اراضی واقع در این محدوده‌ها با رعایت قوانین و مقررات مربوط. تبصره- آیین‌نامه اجرایی نحوه اعطای اراضی معوض به مالکان اراضی واقع در عرصه و حریم آثار ملی به تصویب هیئت وزیران برسد.	وزارت مکلف است به حفاظت و حراست از عرصه و حریم اموال ثبت‌شده در فهرست آثار ملی که در اختیار وزارت هستند و نظارت بر حفاظت و حراست از آثار در اختیار متصرفین قانونی، مالکان خصوصی و نهادهای عمومی مربوطه و نیز تملک اراضی و املاک واقع در محدوده این آثار در حدود اعتبارات موجود و با رعایت حقوق مالکانه مردم و همچنین جلب کمک‌های مالی، هدایا و هبه بخش خصوصی، منوط به فرایند و ضوابطی که شش ماه پس از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون در قالب لایحه جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. تبصره- وزارت مکلف است، نحوه اعطای اراضی معوض به مالکان اراضی و یا بناهای واقع در عرصه و حریم آثار ملی را در چارچوب جزء «۲» بند «پ» ماده (۸۳) قانون برنامه هفتم پیشرفت کشور مصوب ۱۴۰۳، ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب هیئت وزیران برساند تا به مجلس شورای اسلامی ارائه شود.

اظهاری نظر کارشناسی: نگارش بند «۴۶» لایحه به‌گونه‌ای است که حفاظت از عرصه و حریم همه آثار ثبت‌شده، وظیفه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. در حالی که بخش مهمی از آثار در اختیار مالکان و متصرفان خصوصی هستند و وزارت می‌باید بر حفظ آثار از سوی ایشان نظارت کند و در صورت تخلف از ضوابط و قوانین ایشان را مورد پیگرد قضایی قرار دهد. بنابراین تفکیک این دو موضوع در بند «۴۶»، تصریح شد.

تبصره- گاه در عرصه و حریم، علاوه بر اراضی، سازه‌ها و بناهای دارای مالک خصوصی نیز قرار دارند؛ بنابراین عبارت «و یا بناهای» نیز به تبصره اضافه شد تا این اموال نیز مشمول تبصره قرار گیرد. همچنین حدود و ثغور تصویب آیین‌نامه مذکور در تبصره تصریح شد.

۱. قانون الحاق ایران به کنوانسیون اتخاذ تدابیر لازم برای ممنوع کردن و جلوگیری از ورود و صدور و انتقال مالکیت غیرقانونی اموال فرهنگی مصوب ۱۳۵۳ ش.
 ۲. جزء «۲»- بنا به درخواست کشور مبدأ که عضو کنوانسیون حاضر می‌باشد، تدابیری اتخاذ کنند که هرگونه مال فرهنگی را که پس از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون حاضر در مورد دو کشور مربوط، به سرقت رفته و وارد شده، ضبط و مسترد کنند. مشروط بر اینکه دولت درخواست‌کننده به شخصی که با حسن نیت آن را به‌دست آورده یا به‌طور قانونی مالکیت آن را احراز کرده است، غرامت عادلانه‌ای بپردازد. درخواست‌های ضبط و استرداد باید از طریق سیاسی خطاب به دولت مورد تقاضا، تسلیم گردد. دولت تقاضاکننده مکلف است به خرج خود، مدارک مثبته لازم را برای توجیه درخواست ضبط و استرداد فراهم آورد. دولت‌های متعاقد از شمول حقوق گمرکی یا سایر عوارض نسبت به اموال فرهنگی مستردشده به موجب این ماده خودداری می‌کنند. کلیه مخارج مربوط به استرداد مال فرهنگی مورد بحث بر عهده دولت متقاضی است.

۲-۳. تحلیل احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه

بررسی های کارشناسی نشان می دهد اکثر (معادل ۸۰ درصد) احکام حوزه میراث فرهنگی به اصلاح اساسی نیاز دارد. مطابق بررسی های انجام شده، ۱۶ حکم از ۲۰ بند مربوط به حوزه میراث فرهنگی در ماده (۴) لایحه اصلاح شد. از ۵ حکم باقی مانده، ۲ بند ادغام و ۲ بند حذف شد. بنابراین ۸۰ درصد از کل احکام بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه اصلاح گردید. همچنین ۱۰ درصد از احکام این بخش ادغام و ۱۰ درصد نیز حذف شد. تعیین و تکلیف عبارات فاقد تعریف مانند اشیای واجد ارزش و یا اصل هشتاد و سوم قانون اساسی از جمله اصلاحات مهم این بخش به حساب می آید. همچنین در این قسمت بر قوانین بالادستی داخلی و توافق نامه ها و معاهدات بین المللی کشور خصوصاً کنوانسیون های یونسکو تأکید شد تا احکام اصلاحی از اعتبار بیشتری برخوردار شود.

به طور کلی می توان بیان کرد، احکام ماده (۴) لایحه به دلیل بی نظمی و تشتت محتوا نیازمند بازنگری مجدد است. اختلاط در وظایف وزارتخانه و عدم فصل بندی میان هر یک از سه حوزه تخصصی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیز از دیگر موارد مهم و قابل توجه است. عدم پاسخگویی به همه ضرورت ها و الزامات سه حوزه مطابق با اقتضات جدید، از دیگر ضعف های این لایحه است.

۴. پیشنهادهای الحاقی به بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه

تنوع های فرهنگی و تداوم همزیستی آنان، شناسایی و اتخاذ شیوه های حراست از میراث فرهنگی ناملموس، حمایت از هنرهای سنتی و فرهنگ و دانش بومی سنتی مردم، میراث زیر آب، حمایت از حق نشر موزه ها و مجموعه های تاریخی در فضای مجازی، اطلس زبان های ایران و اطلس میراث طبیعی و لزوم همسان سازی نام های جغرافیایی ایران از جمله موضوع های جدیدی است که در ماده (۴) مورد توجه قرار نگرفته است.^۱ [۶] علاوه بر این، برخی موضوع های مهم اساسنامه سازمان میراث فرهنگی (مصوب ۱۳۶۷) [۷] نیز مغفول مانده است. تشویق مردم به مشارکت در امور حفاظت از میراث فرهنگی و تهیه نقشه باستان شناسی کشور، از جمله مواردی است که در عین کثرت احکام مرتبط با میراث فرهنگی در ماده (۴)، به آنها توجهی نشده است. پیشنهادهای الحاقی به شرح ذیل است:

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
آیین نامه شناسایی و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی	تبصره (الحاقی به بند «۲۳»): وزارت مکلف است اقدامات قانونی لازم را جهت شناسایی و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی با رعایت حقوق مالکانه مردم، یک سال پس از لازم الاجرا شدن این قانون، در قالب لایحه جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت وزیران برساند.

اظهار نظر کارشناسی: ضعف در شناسایی و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی موجب آسیب به اموال مذکور شده است. از این رو باید سازو کار لازم ایجاد شود. بنابراین تصویب آیین نامه مرتبط در دستور کار قرار گرفت. پیشنهاد می شود تبصره ای با همین موضوع به بند «۲۳» ماده (۴) لایحه الحاق شود.

۱. گفتنی است تعدادی از این موارد در اصلاح احکام لایحه در دستور کار قرار گرفته اند و در قسمت الحاقیات به آنها اشاره نشده است.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
تشکل‌های مردم‌نهاد و بخش خصوصی	تبصره (الحاقی به بند «۲۴»): وزارت مکلف است در اجرای این بند از ظرفیت تشکل‌های مردم‌نهاد و بخش خصوصی استفاده نماید.

اظهار نظر کارشناسی: با استناد به تبصره بند «ط» ماده (۸۳) قانون برنامه هفتم پیشرفت، بهره‌مندی از ظرفیت بخش خصوصی و مردمی‌سازی باید در دستور کار وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی قرار گیرد. این مهم در مواردی همچون حفاظت و حراست از میراث فرهنگی و میراث طبیعی کشور قابل توجه است. به همین دلیل، پیشنهاد می‌شود، تبصره‌ای در همین خصوص، به بند «۲۴» ماده (۴) لایحه الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
ارائه لایحه قانون جامع میراث طبیعی	تبصره (الحاقی به بند «۳۰»): وزارت مکلف است با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور، لایحه قانون میراث طبیعی ایران را ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون جهت تقدیم به مجلس شورای اسلامی به تصویب هیئت وزیران برساند.

اظهار نظر کارشناسی: مقررات فصل نهم کتاب پنجم از قانون مجازات اسلامی کفایت لازم را در حمایت از میراث طبیعی ندارد. لازم است تا شیوه‌های حفاظت از میراث طبیعی و جایگاه هر یک از دستگاه‌های اجرایی نیز تبیین شود. به همین منظور در تبصره «۳» بند «۳۰» لایحه، پیشنهاد قانون جامع میراث طبیعی داده شد تا این خلأ مرتفع شود.^۱

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
تعیین حریم بناهای تاریخی	تبصره (الحاقی به بند «۳۲»): وزارت مکلف است آیین‌نامه برنامه‌ریزی، کنترل و تعیین حریم را با توجه به ظرفیت‌های محلی و استانی در سطح ملی، با اولویت قدمت اثر، دوره‌های تاریخی، تعداد و محدودیت کلاسه‌های ثبتی در سطح استان و کشور و براساس نظام ارزش‌گذاری و سنجش عملکرد مبتنی بر ظرفیت‌ها و پراکنش انواع آثار و تفکیک کلاسه‌ها، به تصویب هیئت وزیران برساند.

اظهار نظر کارشناسی: یکی از موارد قابل توجه، نظارت بر اقدام استان‌های کشور در زمینه تعیین حریم بناها است. در حوزه نظارت بر اقدام‌های استان‌ها و پیگیری ترک فعل‌ها در تعیین حریم، لازم است تا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مطابق ماده (۵۶۷) فصل دهم از کتاب قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵ با اصلاحات و الحاقات، در قبال ترک فعل‌های مدیران استانی با موضوع تعیین حریم بناهای هر استان و عدم مشارکت در برنامه‌های سالیانه، اقدام‌های لازم را صورت دهد. [۹] با توجه به بند «۳۲» ماده (۴) لایحه در مورد تعیین و ابلاغ حریم آثار تاریخی و فرهنگی، باید یک تبصره به بند مذکور الحاق شود.

۱. توضیحات مفصل این بخش در قسمت نظرهای کارشناسی بند «۳۰» جدول ۱ ذکر شده است.

اظهار نظر کارشناسی درباره:
ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع
دستی: وظایف حوزه میراث فرهنگی

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
تهیه نقشه باستان‌شناسی کشور	تبصره (الحاقی به بند «۳۲») - وزارت مکلف است تا دو سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، اقدام به شناسایی محوطه‌ها، تپه‌ها، بناها و مجموعه‌های تاریخی نموده و فهرست جامع و نقشه باستان‌شناسی کشور را ارائه نماید و هر آنچه پس از آن مورد شناسایی و کاوش قرار گرفت به آن بیفزاید و اعتبارات لازم برای انجام آن را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی نماید.

اظهار نظر کارشناسی: جهت ساماندهی بناهای تاریخی و چنین مواردی، شناسایی، تهیه فهرست جامع و نقشه باستان‌شناسی کشور لازم به نظر می‌رسد. این در حالی است که موارد فوق، در بند «۲» ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی مصوب ۱۳۶۷ نیز مورد اشاره قرار گرفته‌اند. بنابراین پیشنهاد می‌شود تبصره با همین موضوع به بند «۳۲» (تعیین و ابلاغ حریم آثار تاریخی و فرهنگی) الحاق شود.

جدول ۱. پیشنهاد الحاقی به بند «۴۱» ماده (۴)

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی نفیس ملی دولتی و غیردولتی	تبصره (الحاقی به بند «۴۱»): خروج موقت نفایس ملی دولتی و نیز غیردولتی با اخذ تضامین لازم جهت انجام امور پژوهشی و نمایشگاهی، صرفاً با مجوز مجلس شورای اسلامی و حداکثر به مدت چهار ماه امکان‌پذیر است.
خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیرنفیس در اختیار بخش غیردولتی	تبصره (الحاقی به بند «۴۱»): خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیرنفیس بخش غیردولتی جهت انجام امور پژوهشی و نمایشگاهی حداکثر به مدت چهار ماه، با اخذ تضامین لازم و تأیید وزارت انجام خواهد شد.
تمدید زمان خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیرمنحصر به فرد	تبصره (الحاقی به بند «۴۱»): تمدید خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیرمنحصر به فرد موضوع این بند و تبصره‌های آن، تنها در بازه‌های زمانی دو ماهه و با اخذ مجوز از مرجع اصلی امکان‌پذیر است.

اظهار نظر کارشناسی: اموال فرهنگی - تاریخی (نفیس یا غیرنفیس) به دو دسته دولتی و غیردولتی تقسیم می‌شود. خروج دائم هر یک از اموال فرهنگی - تاریخی موجب فقر میراث فرهنگی کشور می‌شود. به همین جهت ممنوعیت مطلق خروج دائمی در بند «۴۱» تصریح شد؛ اما باید نسبت به خروج موقت و محدوده زمانی خروج هر یک از اموال فرهنگی - تاریخی اقدام لازم صورت گیرد. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود، سه تبصره در این خصوص به بند «۴۱» الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
حمایت از نیروهای یگان حفاظت از میراث فرهنگی	تبصره (الحاقی به بند «۴۳») - نیروهای یگان حفاظت میراث فرهنگی، مشمول قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأموران یگان حفاظت محیط زیست و جنگل‌بانی مصوب ۱۳۹۹ هستند که وزارت مکلف است، اعتبارات لازم برای انجام آن را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی نماید.

اظهار نظر کارشناسی: به دلیل فقدان قانون بالادستی در حمایت قضایی و بیمه‌ای از یگان حفاظت میراث فرهنگی و در عین حال وجود قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأموران یگان حفاظت محیط زیست و جنگل‌بانی مصوب ۱۳۹۹، پیشنهاد می‌شود یگان حفاظت میراث فرهنگی مشمول قانون مذکور شوند. قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأموران یگان حفاظت محیط زیست و جنگل‌بانی مصوب ۱۳۹۹ موضوع‌های مرتبط با یگان حفاظت میراث فرهنگی را پوشش می‌دهد. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود تبصره‌ای به بند «۴۳» با موضوع نیروهای یگان حفاظت الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
مسئولیت مدنی و اجتماعی مردم در حفاظت از میراث فرهنگی	بند جدید: وزارت مکلف است با مشارکت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما؛ اقدامات قانونی لازم را در رابطه با مسئولیت عمومی در خصوص میراث فرهنگی و میراث طبیعی؛ جهت تثبیت حقوق و تکلیف مردم نسبت به میراث فرهنگی و میراث طبیعی ایران را ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون انجام دهد.

اظهار نظر کارشناسی: میراث فرهنگی هر کشور با هویت مردم آن کشور گره خورده است. در واقع حفاظت و حراست از میراث فرهنگی هر جامعه، وظیفه‌ای مشترک و همگانی قلمداد می‌شود. این وظیفه، نه تنها به دولت و وزارتخانه مربوطه وابسته است، بلکه به مشارکت فعال مردم و احساس مسئولیت آنان نسبت به میراث پیشینیان نیاز دارد. در همین راستا دستگاه‌های مربوطه موظف‌اند تا مردم را به‌سوی این امر مهم، رهنمود و تشویق کنند. در حقیقت مشارکت مردم و پیوند آنان در حفاظت از میراث فرهنگی کشور، موجب ارتقای ارزش اجتماعی و شفافیت^۱ در تصمیم‌گیری‌های مربوط به میراث فرهنگی می‌شود. به همین دلیل، پیشنهاد می‌شود، ارائه لایحه قانونی در خصوص این موضوع مهم از سوی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، به‌عنوان حکم جدید به ماده (۴) الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
تنوع فرهنگی کشور و تداوم همزیستی آنان و توجه به تنوع زیستی میراث طبیعی کشور	بند جدید: برنامه‌ریزی، هماهنگی و اقدامات اجرایی لازم در حدود وظایف قانونی جهت ترویج شناخت، آگاهی و اهمیت تنوع فرهنگی ایرانی - اسلامی و تنوع زیستی مرتبط با میراث طبیعی، از طریق آموزش و آگاهی‌سازی عمومی در مشارکت با دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط موضوع ماده (۸) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶ که وزارت مکلف است اعتبارات لازم برای انجام آن را در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی کند.

۱. اگر مردم وارد صحنه حفاظت از میراث فرهنگی شوند و در این امر مهم دخالت کنند، تصمیمات دستگاه‌های مربوطه در خصوص مواردی همچون احیای بناها، تغییر کاربری و... خودبه‌خود، شفاف‌تر می‌شود.

اظهار نظر کارشناسی: فرهنگ‌ها طی زمان و در مکان‌های مختلف به اشکال متفاوتی ظهور یافته‌اند. این تنوع ریشه در یگانگی و تکثر در گروه‌ها و جوامع انسانی دارد. همچنان که در آیه ۱۳ سوره حجرات^۱ نیز به این موضوع اشاره شده و وجود ملت‌های مختلف را مقدمه‌ای بر شناسایی آنها از یکدیگر می‌داند. بنابراین تنوع فرهنگی، میراث مشترک بشری است و باید به نفع نسل‌های حال و آینده به رسمیت شناخته شود. همچنین توجه به تنوع زیستی در حوزه میراث طبیعی به عنوان یکی از تکالیف وزارتخانه افزوده شد. در این راستا اتخاذ سیاست‌هایی برای افزایش حضور و مشارکت همه شهروندان جامعه با هر فرهنگی، باعث انسجام اجتماعی، سرزندگی و نشاط جامعه مدنی و صلح می‌شود. به این ترتیب و با توجه به اهمیت موضوع، پیشنهاد می‌شود حکم جدید در این خصوص به ماده (۴) لایحه اهداف وظایف وزارت الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی مانند آثار موزه‌ها	بند جدید: وزارت مکلف است با مشارکت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اقدامات قانونی لازم را در رابطه با مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی ایران، ظرف مدت یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، پیگیری نماید.

اظهار نظر کارشناسی: از جمله موارد مهمی که در ماده (۴) لایحه مغفول مانده است، موضوع مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی است. موضوع مالکیت معنوی تراوشات ذهنی و ابتکارات انسان است که علاوه بر جنبه معنوی آن، ارزش اقتصادی نیز بر آن مترتب است. مانند شخصی که کتابی را تألیف می‌کند؛ علاوه بر جنبه مالی جنبه معنوی نیز برای مؤلف دارد که ممکن است برای او جنبه معنوی اثر بسیار بارزتر باشد. از جمله این موارد، آثار موزه‌ای در حوزه دیجیتال هستند. موزه‌های مجازی می‌توانند ابزاری قدرتمند برای مطالعه تطبیقی و تحقیق در مورد موضوع، آثار یا محلی خاص باشند. این نوع موزه‌ها می‌توانند حس حضور در یک موزه حقیقی را از طریق در اختیار قرار دادن محتوای غنی، متناسب با نیاز مخاطب و در تعامل با آنها برقرار سازد [۱۰].

مسئله سرقت اطلاعات محرمانه موزه‌های دولتی و عدم امکان برخورد قضایی به دلیل فقدان قانون به اقدام جدی نیاز دارد. نکته اساسی دیگر این است که این نوع موزه‌ها و مجموعه‌های آرشیوی مجازی؛ به روند حفظ، نگهداری، تفسیر و آموزش سرعت می‌بخشند. در واقع زمان و بودجه از جمله محدودیت‌هایی هستند که هر موزه‌ای با آن مواجه است. به همین جهت ایجاد چنین موزه‌های مجازی‌ای به صرفه جویی در وقت و هزینه منجر می‌شود [۱۰].

اما مشکل اساسی این قبیل موزه‌ها، حق نشر است که باید از صاحب اثر مجوز لازم را کسب کنند. در این میان نقش دستگاه‌های مرتبط مغفول مانده است. این دستگاه‌ها می‌توانند با تسهیل‌گری و میانجیگری خود، موجبات راه‌اندازی این نوع موزه‌ها را فراهم سازند. به همین دلیل لازم است، اقدام قانونی لازم برای مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی همچون آثار موزه‌ای در دستور کار قرار گیرد. در نتیجه الحاق یک بند به ماده (۴) لایحه، پیشنهاد می‌شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
اطلس زبانی ایران و اطلس میراث طبیعی ایران	بند جدید: تهیه اطلس جامع میراث فرهنگی، اطلس جامع زبانی و اطلس جامع میراث طبیعی ایران را با مشارکت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، سازمان صدا و سیما که وزارت مکلف است، اعتبارات لازم برای انجام آن را در لوابح بودجه سنواتی پیش‌بینی نماید.

۱. يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ
ای مردم، ما همه شما را نخست از مرد و زنی آفریدیم و آنگاه شعبه‌های بسیار و فرق مختلف گردانیدیم تا یکدیگر را بشناسید، همانا بزرگوار و با افتخارترین شما نزد خدا با تقواترین شمایند، همانا خدا کاملاً دانا و آگاه است.

اظهار نظر کارشناسی: گردآوری و مستندسازی تنوع گونه‌های زبانی پراکنده در سطح کشور، از دیگر اقدام‌های مهم است. این اقدام تحت عنوان اطلس زبانی ایران تعریف می‌شود. محور آن مباحث مربوط به زبان است که هدف اصلی آن، حفظ گونه‌های زبانی است. تدوین این اطلس به دلیل گستردگی کار و فقدان لایحه، به درازا کشیده شده است. این مشکل منجر شده تا گردآوری نمونه‌های زبانی از بخش عمده‌ای از استان‌های کشور ناتمام بماند. در صورت عدم اهتمام نسبت به جمع‌آوری این اطلس، امکان اضمحلال برخی گویش‌های مهم ایران وجود دارد. این در حالی است که تمامی موارد فوق در حوزه میراث فرهنگی و میراث طبیعی نیز صدق می‌کند. اگر به این حوزه‌ها توجه نشود، صدمات جبران‌ناپذیر را بر پیکره میراث طبیعی وارد خواهد کرد. از این رو، پیشنهاد می‌شود تا بند جدیدی با همین موضوع به ماده (۴) لایحه الحاق شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
همکاری با مراجع ذی‌ربط در همسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران	بند جدید: در راستای نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران، وزارت مکلف به مشارکت با سازمان نقشه‌برداری کشور، وزارتخانه‌های امور خارجه، کشور، فرهنگ و ارشاد اسلامی، علوم، تحقیقات و فناوری (مؤسسه جغرافیایی - دانشگاه تهران) جهاد سازندگی، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و پست و تلگراف و تلفن و مرکز آمار ایران است.

اظهار نظر کارشناسی: نام‌های جغرافیایی ریشه در فرهنگ هر مرزبوم داشته و ثبت صحیح آن در نقشه‌ها، اطلس‌ها و مدارک و اسناد جغرافیایی؛ امری ضروری، هویتی و ملی به‌شمار می‌رود. به لحاظ اهمیت ثبت و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی و ارتباط نزدیک آن با مسائل سیاسی و اجتماعی هر کشور، این مقوله مورد تأکید سازمان ملل در سطح بین‌المللی قرار گرفت. در این راستا مراجع ذی‌صلاح هر کشور موظف به ایجاد کمیته‌ها و مراکز ملی برای سامان بخشیدن به این موضوع در حوزه سرزمین خویش شده‌اند. از جمله اقدام‌های مهم داخلی، تشکیل کمیته تخصصی نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران مصوب ۱۳۷۹ است. از نتایج این مهم، سرشماری و آمارگیری دقیق، امداد رسانی در حوادث طبیعی، مدیریت زیست‌محیطی، تولید نقشه و اطلس، رونق گردشگری و غیره است.^۱ به همین دلیل پیشنهاد می‌شود یک بند جدید در این باره به ماده (۴) لایحه افزوده شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
توجه به فنون و هنرهای سنتی ایرانی - اسلامی	بند جدید: شناسایی، ترویج احیای ارزش‌ها و فنون و هنرهای سنتی معماری ایرانی - اسلامی و معرفی شیوه‌های کاربردی آن در معماری شهرسازی معاصر.

اظهار نظر کارشناسی: به منظور احیای فنون و هنرهای سنتی معماری کشور لازم است تا اقدام‌هایی را وزارتخانه انجام دهد. معماری ایرانی - اسلامی در حال فراموشی بوده و نیز استادان خبره این حوزه به کهولت سن رسیده‌اند و اقبال کمی هم برای یادگیری در این حوزه وجود دارد. بنابراین نظام استاد - شاگردی حوزه معماری ایرانی - اسلامی ضعیف است. به همین جهت، پیشنهاد می‌شود تا بند جدیدی به احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه الحاق شود.

۱. جهت کسب اطلاعات بیشتر به سایت کمیته تخصصی نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران ذیل سازمان نقشه‌برداری کشور مراجعه شود.

موضوع	متن پیشنهادی الحاقی
فروش املاک و دارایی‌های سرمایه‌ای برای خرید بناهای فرهنگی - تاریخی	بند جدید: به وزارت اجازه داده می‌شود به منظور خرید بناها و اموال فرهنگی - تاریخی، نسبت به فروش املاک و دارایی‌های سرمایه‌ای (نیمه‌تمام و خاتمه‌یافته) مازاد خود اقدام نماید.

اظهار نظر کارشناسی: نظر به اهمیت حفاظت از میراث فرهنگی کشور و جلوگیری از تخریب این بخش، مجوز فروش املاک و دارایی‌های سرمایه‌ای (مازاد)، جهت تملک بناها و اموال فرهنگی - تاریخی به وزارت داده شد. در نتیجه این بند پیشنهادی وزارت بخشی از اختیارات لازم را برای کنشگری در قبال میراث فرهنگی کشور پیدا خواهد کرد و موظف است در زمان مشخص اقدام کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود بند جدیدی با موضوع مذکور به احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه الحاق شود. بنابراین، در راستای برطرف کردن خلأها و کاستی‌های احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه، موضوع‌ها و مفاهیم جدید و یا مهم مورد بازنگری قرار گیرد. با توجه به بخش الحاقیات، ۲۱ حکم به حوزه میراث فرهنگی الحاق شد که شامل ۱۰ بند جدید و ۱۱ تبصره است.

۵. نتیجه گیری و پیشنهادها

در این گزارش به تحلیل احکام حوزه میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی پرداخته شد. بررسی‌های کارشناسی نشان داد که ۸۰ درصد از کل احکام بخش میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه نیازمند بازبینی و اصلاح است. ۱۰ درصد از احکام این بخش ادغام و ۱۰ درصد حذف شدند. اصلاحات صورت گرفته براساس قوانین و معاهدات بالادستی مبتنی بر دلایل کارشناسی ارائه شد. ادغام‌های این فصل از ماده (۴) لایحه، منطبق بر مشابهت میان احکام موجود مورد بررسی قرار گرفت. برخی احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه نیز به دلیل فقدان پشتوانه قانونی، تشابه با بخش اهداف (ماده (۳)) لایحه و ... حذف شد. همچنین در راستای برطرف کردن خلأها و کاستی‌های احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه، موضوع‌ها و مفاهیم جدیدی مانند مسئولیت مدنی و اجتماعی مردم در قبال میراث فرهنگی و ... الحاق شد. جدول ذیل جمع‌بندی احکام فصل میراث فرهنگی از ماده (۴) لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی را نشان می‌دهد:

جدول ۲. اظهار نظر در مورد احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه

بند	موضوع	تأیید	اصلاح	ادغام	حذف	الحاق
۱۰	تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد	*				
۱۱	صدور مجوز بهره‌برداری از املاک و بناهای تاریخی غیر نفیس و غیر منحصر به فرد تبصره - عدم شمولیت بهره‌برداری املاک و بناهای تاریخی در قوانین شهرداری‌ها و دهیاری‌ها		*			*
۲۳	شناسایی و تحویل گرفتن اموال فرهنگی - تاریخی تبصره ۱ - تحویل اموال ضبط شده به وزارت توسط ضابطین قضایی	*	*			
۲۴	تبصره ۲ - تصویب آیین‌نامه نحوه شناسایی و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی احیا و معرفی مصادیق میراث فرهنگی ملموس و ناملموس و میراث طبیعی ایران و حوزه تمدنی در سایر کشورها	*	*			
۲۵	تبصره - بهره‌مندی از تشکلهای مردم‌نهاد و بخش خصوصی آموزش و آگاه‌سازی عمومی در رابطه با موارد تاریخی - فرهنگی	*	*			
۲۷	با بند «۲۸» ادغام شد.			*		
۳۰	شناسایی و ثبت مصادیق میراث فرهنگی تبصره ۱ - اطلاع‌رسانی عمومی تبصره ۲ - نظارت بر مجموعه‌های شاخص ثبت شده میراث فرهنگی	*	*	*		
۳۱	تبصره ۳ - ارائه لایحه قانون جامع میراث طبیعی ایران تبصره ۴ - تصویب فرایند و ضوابط ثبت و تشخیص موارد مذکور در بند «۳۰» تهیه و تدوین، تصویب و ابلاغ دستورالعمل‌های مور نیاز ضوابط بهره‌برداری، نگهداری، حفاظت، مرمت و حراست آثار ثبت شده	*	*			*
۳۲	تعیین و ابلاغ محدوده‌های عرصه و حریم بناها تبصره ۱ - تعیین و تدوین ضوابط عرصه و حریم آثار طبیعی ثبت شده تبصره ۲ - استعلام ضوابط حفاظتی و وضعیت تاریخی - فرهنگی محدوده‌های طرح‌های عمرانی از وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	*	*	*		
۳۳	تبصره ۳ - تصویب آیین‌نامه برنامه‌ریزی و کنترل و تعیین حریم تبصره ۴ - تهیه فهرست جامع و نقشه باستان‌شناسی کشور با بند «۳۲» ادغام شد.	*		*		
۳۶	تهیه و ابلاغ استانداردها و آیین‌نامه‌های متناظر با مقررات ملی ساختمان برای محدوده‌های تاریخی - فرهنگی	*				
۳۹	ایجاد و توسعه موزه‌ها	*				
۴۰	تشخیص و تعیین اموال فرهنگی - تاریخی و هنری منقول مجاز تبصره - تفکیک حکم موضوع بند «۴۰» برای موارد داخلی و خارجی صدور مجوز خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی و هنری	*	*	*		
۴۱	تبصره ۱ - تعیین و تفکیک ممنوعیت هر یک از اموال فرهنگی - تاریخی و هنری تبصره ۲ - خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیر نفیس ملی دولتی و غیردولتی تبصره ۳ - خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیر نفیس در اختیار بخش غیردولتی تبصره ۴ - تمدید زمان خروج موقت اموال فرهنگی - تاریخی غیر منحصر به فرد	*	*	*		*
۴۲	حذف شد.				*	
۴۳	نیروهای یگان حفاظت تبصره - حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأموران یگان حفاظت میراث فرهنگی	*	*			*
۴۵	حذف شد.				*	
۴۶	حفاظت و حراست از عرصه و حریم اموال ثبت شده تبصره - تصویب آیین‌نامه اجرایی موضوع بند «۴۶»	*	*			
-	تشویق مردم به مشارکت در حفاظت از میراث فرهنگی کشور	*				*

بند	موضوع	تأیید	اصلاح	ادغام	حذف	الحاق
-	تنوع فرهنگی کشور و تداوم همزیستی آنان و توجه به تنوع زیستی میراث طبیعی کشور					*
-	لایحه قانون مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی ایران					*
-	اطلس جامع میراث فرهنگی، اطلس جامع زبانی و اطلس جامع میراث طبیعی ایران					*
-	نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران					*
-	تشکیل کارگروه ملی اجرای کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی زیر آب					*
-	توجه به فنون و هنرهای سنتی ایرانی - اسلامی					*
-	ساماندهی مرمت شهری و احیای محلات دارای بافت فرهنگی-تاریخی					*
-	نحوه هزینه‌کرد اعتبارات عمرانی در امور پژوهشی					*
-	فروش املاک و دارایی‌های سرمایه‌ای برای خرید بناهای فرهنگی - تاریخی					*

مأخذ: نگارندگان.

منابع و مأخذ

- [۱] قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۲۴.
- [۲] قانون مدیریت خدمات کشوری، مصوب ۱۳۸۶/۰۷/۰۸.
- [۳] قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴.
- [۴] شفیعا، سعید و زرن‌دیان، ندا (۱۴۰۲). کلیات «لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی»، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۵] چراغچی، سوسن، شفیعا، سعید (۱۴۰۲). ارائه بسته تقنین جامع میراث طبیعی ایران. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۶] خلقی، منیر (۱۴۰۲). مروری بر پیش‌نویس لایحه اهداف، وظایف و اختیارات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با تمرکز بر وظایف حوزه میراث فرهنگی. روزنامه شرق، ۸۸۰۱۷۶.
- [۷] قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷/۰۲/۰۱.
- [۸] محمودی کوژدی، محمدرضا و شفیعا، سعید (۱۴۰۲). بررسی فرایند ثبت میراث جهانی در ایران و ارائه راهکارهای تقنین، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
- [۹] سپنجی، محمد و شفیعا، سعید (۱۴۰۲). گزارش نظارتی در مورد تعیین حریم آثار ملی بند «۱۲» ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۱۰] علمداری، شیرین. موزه‌های مجازی. جستجو در سرزمین کهن (archaboom.com).

گزیده سیاستی

احکام میراث فرهنگی ماده (۴) لایحه پیشنهادی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، به موضوع‌های مهمی چون مسئولیت مدنی و اجتماعی مردم در حفاظت از میراث فرهنگی، تنوع فرهنگی کشور و تداوم همزیستی آنان، توجه به تنوع زیستی میراث طبیعی کشور، مالکیت معنوی و فکری آثار فرهنگی مانند آثار موزه‌ها، اطلس زبانی ایران و اطلس میراث طبیعی ایران و ... توجه نکرده است که باید در این خصوص اقدام لازم صورت گیرد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir